

AGENDA 21

HELSINKI

Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelma

Kaupunginvaltuuston
hyväksymä 12.6.2002

Paikallisagenda 21-projekti

HELSINGIN KAUPUNKI

HELSINGIN KAUPUNGINKANSLIAN JULKAISUSARJA A 8/2003

Valokuvat ja kuvaajat:

Kansi	Henri Oksanen
s. 2	Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen kuva-arkisto
s. 5	Ritva Mokka
s. 11	Kari Silfverberg
s. 19	Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen kuva-arkisto
s. 23	Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen kuva-arkisto
s. 24	Matti Tirri

Toimitus: Helsingin paikallisagenda 21 -projekti, Kari Silfverberg

Painopaikka: Oy Edita Ab, Helsinki 2003

Taitto: Vappu Ormio

ISBN: 952-473-084-7

ISSN: 0786-3799

Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelma

Kaupunginvaltuusto 12.6.2002

AGENDA 21

HELSINKI

Helsingin Paikallisagenda 21-projekti

ESIPUHE

Ylipormestari Eva-Riitta Siitosen puhe
Helsingin neljännessä Paikallisagendatyön kansalaisfoorumissa Finlandia-talolla 27.3.2002

Hyvät neljännen PaikA-foorumin osanottajat *Bästa deltagare i det fjärde Lokalagenda-forumet*

Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelman laatiminen eli paikallisagendatyö on ollut pitkä ja monivaiheinen prosessi.

Lähes neljä vuotta sitten, huhtikuussa 1998, käynnistettiin tässä samassa salissa ohjelmatyön ideointivaihetta ja siihen olennaisesti kuuluvaa kansalaisosallistumis- ja vuorovaikutusprosessia. Koolla oli tuolloin noin 400 asialle omistautunutta helsinkiläistä: asukkaita, luottamushenkilöitä, kaupungin ja seutuhallinnon viranhaltijoita sekä kansalaisjärjestöjen ja yritysten edustajia ja muita yhteistyökumppaneita. Tehtävänä oli pohtia eri toimialojen kestävyyskysymyksiä ja hahmotella kaupungin tulevaisuuskuva 2000-luvulle.

Jo ennen ensimmäistä PaikA-foorumia oli kaupungin hallinnossa ja kansalaisjärjestöjen piirissä käynnistynyt monenlaisia kestävän kehityksen edistämiseen tähtääviä toimia. Niistä voidaan mainita Suomen Kuntaliiton koordinoima kestävän kehityksen kuntaprojekti, jonka puitteissa pohdittiin ekotehokkuuden parantamiskeinoja sekä kaupunkisuunnitteluviraston perustama kestävän kehityksen työryhmä, joka mietti kaupunkirakenteen ja liikennejärjestelmän kehittämisen kestävyyskysymyksiä. Myös helsinkiläiset asukas-yhteisöt ja kansalaisjärjestöt olivat aktiivisia: esimerkiksi asukas- ja kansalaisjärjestöjen Helsinki 21 –kampanja käynnistyi.

Helsingfors förband sig internationellt till arbetet på lokalagendan och ett strategiskt åtgärdsprogram för hållbar utveckling i februari 1995. Då undertecknade stadsstyrelsen dokumentet om hållbar utveckling i Europeiska städer, det så kallade Ålborg-avtalet.

Helsingfors gick med i de europeiska städernas kampanj för hållbar utveckling, som i dag engagerar över niohundra städer och kommuner: allt från Aten, Rom, Palermo, Sevilla och Lissabon i söder till Trondheim, Luleå, Vasa, Uleåborg och Kajana i norr.

Ohjelmatyön lähtökohtana on alusta lähtien ollut kaupunginvaltuuston maaliskuussa 1997 yksimielisesti tekemä päätös Helsingin paikallisagendatyön käynnistämisestä Aalborgin asiakirjassa linjattujen periaatteiden mukaisesti. Päätöksessä määriteltiin työlle viisi päätavoitetta, joista yksi oli kansalaisosallistumisen ja vuorovaikutuksen lisääminen.

Päätöksen mukaisesti on Helsingissä jo neljän vuoden ajan työstetty kestävän kehityksen toimintaohjelmaa vuorovaihteisena prosessina kaupunginhallinnon ja kansalaistahojen yhteistyönä. Kaupunginhallinnossa on ohjelmatyötä tehty kaikkia hallintokuntia koskevana ns. yhteisstrategiatyönä, jota on koordinoanut ympäristökeskuksen yhteyteen perustettu Paikallisagenda 21 -projekti eli PaikA-projekti. Sen apuna on ollut kaupungin virastojen ja laitosten nimeämien yhteyshenkilöiden verkosto, jossa on nykyisin noin 60 yhteyshenkilöä. Ohjelmatyön ohjaajaksi asetti kaupunginhallitus syksyllä 1997 paikallisagendatyön johtoryhmän, jonka puheenjohtajana olen toiminut. Muita johtoryhmän jäseniä ovat kaikki neljä apulaiskaupunginjohtajaa sekä kymmenen eri viraston tai laitoksen johdon edustajaa.

Ohjelmatyön ideointivaihe kesti huhtikuusta joulukuuhun 1998, ja sen tuloksena julkaistiin tammikuussa 1999 idearaportti **Kestävän kehityksen teematyöryhmien ehdotukset**. Kaikki kaupungin virastot ja laitokset perehtyivät teematyöryhmien ideoihin ja ehdotuksiin, ja esittivät kommenttinsa ja kannanottonsa kesäkuussa 1999 järjestetyssä kolmannessa kestävän kehityksen kansalaisfoorumissa.

Tämän jälkeen alkoi ohjelman varsinainen työstäminen kaikkien kaupungin virastojen ja laitosten yhteistyönä ja paikallisagendaprojektin koordinoimana. Työn lähtökohta-aineistona ovat olleet teematyöryhmien ehdotukset ja virastojen kommentit sekä kaikki kaupungin voimassaolevat strategisen tason toimialakohtaiset ja muut ohjelmat ja suunnitelmat. Lähtökohta-aineistoon ovat lisäksi kuuluneet mm. aihepiiriin liittyvä uusi lainsäädäntö, Suomen hallituksen kestävän kehityksen ohjelma kesäkuulta 1998 ja EU:n aihepiiriin liittyvät ohjelma-asiakirjat sekä seudulliset pitkän aikavälin tulevaisuusvisiot ja kehittämisohjelmat.

Työn aikana on myös perehdytty muihin eurooppalaisiin paikallisagendaprosesseihin ja –ohjelmiin. Ohjelman luonnosversioita on käsitelty pitkään ja perusteellisesti virastojen ja laitosten yhteyshenkilöverkoston neuvonpidoissa ja kommenttikierroksilla. Tärkeät linjapäätökset on tehty paikallisagendatyön johtoryhmässä.

Toimintaohjelmaluonnoksen ensimmäinen lausuntokierros järjestettiin kesän ja syksyn 2001 aikana. Silloin antoivat kaupungin lauta- ja johtokunnat lausuntonsa, ja niiden pohjalta tarkistettiin ja täydennettiin ohjelmatekstejä marras-joulukuussa 2001. Nyt helmikuussa käynnistyi ohjel-

matyön toinen lausuntokierros, joka kohdistuu kaupunginhallinnon ulkopuolisiin yhteistyötahoihin - eli niihin tahoihin, joita monet täällä tänään koolle olevat foorumin osanottajat edustavat.

Tämän neljännen PaikA-foorumin päätarkoituksena on kuulla eri yhteistyötahojen kommentteja ja kannanottoja ohjelmaluonnokseen ja käydä niiden pohjalta kansalaiskeskustelua. Foorumi antaa siten lausuntojen laatijoille myös mahdollisuuden verrata eri yhteistyötahojen näkemyksiä ennen lausuntojen viimeistelyä.

Ensi viikolla päättyvän lausuntokierroksen jälkeen käynnistyy ohjelmaluonnoksen viimeistelyvaihe johtoryhmäkesittelyineen, ja sen jälkeen seuraa päätöksenteko kaupunginhallituksessa ja -valtuustossa.

Kaupunginvaltuuston tehtyä päätöksensä tästä koko kaupunkia koskevasta strategisen tason ohjelma-asiakirjasta, jatkaa kestävän kehityksen tarkempien tavoitteiden määrittelyä ja toimenpiteiden suunnittelu vakiintuneen hallintokunta- ja toimialakohtaisen suunnittelutyön puitteissa. Kestävän kehityksen toimintaohjelma ei näin ollen pyri muuttamaan kaupungin suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmää, vaan se toimii poikkihallinnollisena strategisen tason ohjaustyökaluna, jonka avulla kestävyystavoitteet pyritään samaan mukaan kaikkeen kaupunkikonsernin suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Kestävän kehityksen toimintaohjelmalla tulee olemaan ohjausvaikutuksia mm. asunto-ohjelman, yleiskaavan, viheralueohjelman, ympäristöohjelman, taloussuunnitelman, elinkeino-ohjelman, sosiaali- ja terveystoimen ohjelmien ja muiden toimialakohtaisten ja erityisohjelmien laadinnassa. Ohjelma toimii lisäksi apuvälineenä eri virastojen omien ympäristö- ja kestävän kehityksen ohjelmien laadinnassa ja organisaatioiden ekotehokkuuden parantamistyössä.

Utbetandet av åtgärdsprogrammet för hållbar utveckling i staden har varit en ny planeringsuppgift. Stadens alla förvaltningar och nämnder och direktorier har i samråd dryftat hållbarhetsmålen och metoderna att fullfölja dem. Utöver utvecklings- och planeringsarbetet inom förvaltningen har det i enlighet med principerna i Ålborg-avtalet förts en medborgardiskussion och nya sätt för växelverkan har prövats ut. Det fjärde medborgarforumet för hållbar utveckling är ett slags kulmen på en långvarig process i växelverkan. Nu samlas erfarenheterna från processen och frågor som uppstått under den behandlas här.

Tärkeä osa Helsingin paikallisagendatyötä on myös ollut asukasvetoisten kestävän kehityksen hankkeiden toteuttaminen. Vuodesta 1998 lähtien on käynnistetty ja toteutettu yli 140 asukasvetoista hanketta, joita kaupunki on tukenut noin neljällä miljoonalla markalla. Tukea ovat myös saaneet asuinaluekohtaiset agendatyöryhmät, jotka ovat työstäneet oman asuinalueensa kestävän kehityksen visioita tai ohjelmia.

Kaiken kaikkiaan on PaikA-foorumien, teematyöryhmien ja alueellisten agendaryhmien työskentelyyn sekä asukasvetoisten hankkeiden ja asukaskyselyiden toteuttamiseen osallistunut yli 4 000 aktiivista helsinkiläistä ja yli 200 helsinkiläistä asukas-yhteisöä tai kansalaisjärjestöä. Asukasvetoisten hankkeiden toteuttamiseen ovat kumppanuuden hengessä osallistuneet esimerkiksi myös monet kaupungin virastot ja laitokset sekä koulut, nuorisotalot ja lasten päiväkodit.

Asukasosallistumista ja vuorovaikutusta on Helsingin paikallisagendatyössä toteutettu kaupunginvaltuuston antaman tehtävän ja Aalborgin asiakirjan hengen mukaisesti. Yhteistyö on Helsingissä ollut laajempaa ja perusteellisempaa kuin useimmissa muissa suomalaisissa kaupungeissa, joten Helsingissä saaduilla kokemuksilla on merkitystä laajemminkin paikallisen tason kestävän kehityksen edistämistyössä.

Hyvät foorumin osanottajat Bästa deltagare i forumet

Kestävän kehityksen haaste on mittava. Se koskee kaikkia yhteiskunnan toimijatahoja – sekä valtakunnallista, seudullista ja paikallista hallintoa että elinkeinoelämää, kansalaisjärjestöjä ja muita kolmannen sektorin organisaatioita – kuten myös yksityisiä kansalaisia. Asetettujen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää kaikkien mukana olijoiden sitoutumista ja hyvää yhteistyötä kumppanuuden hengessä. Tehtävänä on sekä tavaroiden ja palveluiden tuotannon ekotehokkuuden ja ympäristömyötäisyyden parantaminen kaikilla aloilla että nykyistä kestävämmän ja vastuullisemman elämäntavan omaksuminen.

Kestävyystavoitteiden saavuttamisessa ollaan niin Helsingissä kuin Suomessa ja koko EU:nkin piirissä vielä alkutai-paleella. Ensimmäiset askeleet on kuitenkin otettu ja kokemuksia saatu. Nyt alkanut vuosi on kestävän kehityksen maailmanlaajuisen prosessin kannalta merkittävä, sillä kesäkuussa tulee kuluneeksi kymmenen vuotta YK:n Rio de Janeirossa pidetystä ympäristö- ja kehityskonferenssista, jossa Suomi muiden YK:n jäsenmaiden rinnalla sitoutui Agenda 21 –toimintaohjelman, ilmastopöytäkirjan ja luonnon monimuotoisuutta koskevan sopimuksen toteuttamiseen. Tämän vuoden syyskuussa pidetään Johannesburgissa YK:n Rio+10 –seurantakokous, jossa jäsenmaat raportoivat aikaansaannoksistaan kuluneiden kymmenen vuoden aikana. Helsingin kaupungin osalta voimme todeta, että kestävän kehityksen työssä kaupunkimme on pysynyt Euroopan kaupunkien kärkijoukon mukana.

*Kaupunginvaltuusto hyväksyi yksimielisesti
Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelman 12.6.2002.*

”Kestävän kehityksen periaatteiden konkretisoinnissa itse asiassa tavoitellaan meidän aikamme tulkintaa siitä, mitä yleinen etu ja yhteisvastuu voisi tarkoittaa - sekä maailmanlaajuisesti että paikallisesti.”

*Harry Schulman,
Helsingin kaupungin tietokeskus, 1996*

”Kestävän kehityksen tulkinta saa uutta sisältöä yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa tiedon lisääntyessä ja olosuhteiden muuttuessa. Siksi myös Suomessa on arvioitava, mitkä kestävän kehityksen haasteet ovat keskeisiä ja millä keinoilla niihin voidaan vaikuttaa paitsi kansallisesti, myös maamme lähialueita koskevalla ja kansainvälisellä yhteistyöllä. Samalla on luotava edellytyksiä paikallis- ja yksilötason toiminnalle sekä koko yhteiskunnan muutokselle.”

Hallituksen kestävän kehityksen ohjelma, 1998

SISÄLLYSLUETTELO

A	SELOSTUSOSA.....	2
I	JOHDANTO	2
2	OHJELMAN RAKENNE	4
3	OHJELMATYÖN LÄHTÖKOHDAT	5
3.1	Kestävän kehityksen määrittely	5
3.2	Kansainväliset lähtökohdat	6
3.3	Hallituksen kestävän kehityksen ohjelma	7
3.4	Kestävä kehitys ja Suomen laki	8
3.5	Seudulliset lähtökohdat	8
3.6	Helsingin kaupungin omat päätökset, strategiat, ohjelmat ja suunnitelmat	9
4	HELSINGIN PAIKALLISAGENDAPROSESSIN KUVAUS	11
4.1	Kestävän kehityksen edistämisen aikaisemmat vaiheet 1990-luvulla	12
4.2	Kaupunginvaltuuston päätös paikallisagendaprosessin käynnistämisestä	12
4.3	Paikallisagendatyön käynnistysvaihe	13
4.4	Paikallisagendaprosessin luonne ja eri toimijatahojen roolit	14
4.5	Kansalaisosallistuminen ja vuorovaikutus paikallisagendaprosessissa	15
4.6	Asukasvetoiset kestävän kehityksen hankkeet	17
5	HELSINGIN KESTÄVÄN KEHITYKSEN PITKÄN AIKAVÄLIN KESTÄVYYSTAVOITTEET JA VISIOT	19
6	PÄÄTÖKSENTEKO JA VAIKUTUSMEKANISMIT	22
7	TOTEUTUKSEN SEURANTA JA RAPORTOINTI	23
B	PÄÄTÖSOSA.....	24
I	KESTÄVÄN KEHITYKSEN TOIMINTAOHJELMAN PÄÄTAVOITTEET	26
II	OHJELMAN OSATAVOITTEET JA TOIMINTAKOKONAISUUDET	27

A

SELOSTUSOSA

1

JOHDANTO

Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelman laadinta on osa maailmanlaajuisia ohjelmatyötä, joka nojaa YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa 1992 hyväksyttyyn pitkän aikavälin (21. vuosisadan alkuvuosien) kestävän kehityksen ohjelmaan, **Agenda 21**:een. Ohjelmatyöllä pyritään ekologiseen kestävyYTEEN ja sitä edistävien taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen edellytysten luomiseen. Valtion tasolla on tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset kirjattu kesäkuussa 1998 julkaistuun Hallituksen kestävän kehityksen ohjelmaan, jota tarkistetaan vuoden 2002 aikana.

Helsingin kaupunki sitoutui kestävän kehityksen tavoitteisiin helmikuussa 1995 kaupunginhallituksen allekirjoittamassa **Aalborgin asiakirjana** tunnetun Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen asiakirjan, joka laadittiin ja hyväksyttiin Aalborgissa Tanskassa vuonna 1994 järjestetyssä kaupunkikonferenssissa. Allekirjoituksellaan Helsinki liittyi mukaan Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen kampanjaan, jonka osanottajina on jo yli 900 eurooppalaista kaupunkia ja kuntaa.

Helsingin ohjelmatyön tärkein lähtökohtapäätös on kaupunginvaltuuston 26.3.1997 tekemä päätös paikallisen Agenda 21 -prosessin (PaikA-prosessin) käynnistämiseksi Aalborgin asiakirjan periaatteiden mukaisesti. Valtuuston päätöksessä määriteltiin Helsingin kestävän kehityksen ohjelmatyölle seuraavat 5 päätavoitetta:

- 1) Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen
- 2) Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja vaaliminen
- 3) Vuorovaikutuksen ja kansalaisosallistumisen lisääminen
- 4) Kestävän kehityksen mittaamisen ja arvioinnin kehittäminen
- 5) Lähiöuudistuksen toteuttaminen kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti

Kestävä kehitys on käsitteenä monitahoinen. Sen eri ulottuvuudet liittyvät kaikkiin yhteiskunnan toiminnan osa-alueisiin. Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelmalla pyritään vaikuttamaan kaupungin kaikkien toimialojen suunnitteluun ja kehittämiseen – yleiskaavatyöhön ja liikennejärjestelmän suunnitteluun, energiantuotannon ja muun yhdyskuntateknisen huollon kehittämissuunnitelmiin, asunto-, ympäristö-, viheralue- ja elinkeino-ohjelmaan, sosiaali- ja terveystoimen ohjelmiin, lähiöuudistukseen ja kansainväliseen yhteistyöhön. Energiansäästö ja toiminnan ekotehokkuuden parantaminen ovat myös haasteita, jotka koskevat kaikkia hallintokuntia.

Kaupunginvaltuusto määritteli vuonna 1997 ensimmäisen kerran kestävän kehityksen yhdeksi kaupungin yhteisstrategioista. Talousarviossa ja -suunnitelmassa vuosiksi 2002 - 2004 on kestävän kehityksen yhteisstrategian lähtökohdana edelleen mainittu kestävän kehityksen asiakirja. Kestävä kehitys sisältyy myös kaupungin arvoihin.

Kestävän kehityksen yhteisstrategia (Kaupunginvaltuusto 14.11.2001)

Helsinki huolehtii kansainvälisen vertailun kestävällä tavalla Aalborgin sopimuksen edellyttämästä kestävän kehityksen toimintaohjelmasta, jonka päätavoitteena on sopeuttaa kaupungin kehitys pitkällä aikavälillä globaalin ympäristön asettamiin ekologisiin reunaehtoihin. Tämä edel-

lyttää luonnonvarojen säästävää käyttöä kaupungin toiminnassa ja hankinnoissa, päästöjen edelleen vähentämistä luonnon sietokyvyn rajoihin, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteuttamista ja ekologisen näkökulman mukaanottoa kaikkeen taloudelliseen suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Kansalaisosallistuminen ja vuorovaikutus

Kestävän kehityksen haaste ei ole pelkästään kaupunginhallintoa koskeva asia. Se koskee myös kaikkia kaupungin asukkaita, asukasryhmiä ja kansalaisjärjestöjä sekä Helsingissä toimivia yrityksiä, valtiollisia laitoksia ja seutuhallintoa ym. Kestävyystavoitteita ei pystytä saavuttamaan pelkällä hallinnollisella ohjauksella ja suunnittelulla, vaan siihen tarvitaan kaikkien yhteiskunnan toimijatahojen yhteistyötä ja sitoutumista.

Sen vuoksi on Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelmaa laadittu Aalborgin asiakirjassa hahmoteltua mallia noudattaen ja kumppanuusperiaatteen mukaisesti vuorovaikutteisena prosessina, jonka osapuolia ovat olleet kaupunginhallinnon eri organisaatiot ja poliittiset päätöksentekijät sekä lukuisat kansalaistason yhteistyökumppanit.

Prosessin tärkeitä työvaiheita ovat olleet neljä kaikille helsinkiläisille avointa kansalaisfoorumia sekä kestävän kehityksen teematyöryhmien työskentely. Tärkeä on myös ohjelmaluonnoksen laaja lausuntokierros, joka toteutettiin helmi-huhtikuussa 2002 kaupungin lauta- ja johtokuntien lausuntovaiheen jälkeen. Vuorovaikutteisen suunnittelun kehittämisen näkökulmasta voidaan paikallisagendatyö nähdä uudenlaisena, pitkäjänteisenä ja vaiheittain etenevänä oppimis- ja osallistumisprosessina, jonka tuloksia ovat kaupungin strategisen kestävän kehityksen toimintaohjelman lisäksi myös kaupungin eri organisaatioissa käynnistyneet omaehtoiset kestävyteen tähtäävät kehittämisprosessit.

Aalborgin asiakirjan periaatteiden mukaisesti voidaan kestävän kehityksen toimintaohjelma nähdä paitsi hallinnollisena ohjausvälineenä myös eräänlaisena kaupunginhallinnon ja muiden yhteistyötahojen yhteisenä hahmotelmana tärkeimmistä kestävän kehityksen tavoitteista ja toteuttamiskeinoista.

Varsinaisen ohjelmatyön rinnalla on Helsingin paikallisagendatyöhön kuulunut myös asukasvetoisten kestävän kehityksen hankkeiden ja asuinalueiden paikallisagendaryhmien toiminnan tukeminen. Kaupungin tukemia hankkeita on vuosina 1998-2002 käynnistetty yhteensä noin 160. Niiden joukkoon kuuluu 22 alueellista paikallisagendatyön yhteistyöryhmää, jotka pohtivat oman asuinalueensa kehittämistä ja laativat asuinaluekohtaisia kestävän kehityksen visiohahmotelmia tai toimintaohjelmia.

2

OHJELMAN RAKENNE

Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelma koostuu **selostusosasta** (luvut 1-7) ja **kaupunginvaltuuston päätösehdotuksesta**, joka sisältää 7 päätavoitetta sekä 21 toiminnallisiin kokonaisuuksiin ja teemoihin liittyvää päätöksöitä, joissa määritellään ohjelman osatavoitteet ja toimintakokonaisuudet. Näiden päätöstekstien laadinnassa on huomioitu valtuuston aikaisemmat kestävä kehitystä edistävät päätökset, jotka on koottu voimassa olevista valtuuston käsittelemistä kaupungin eri hallintokuntien strategisen tason ohjelmista ja suunnitelmista. Näitä päätöksiä, jotka on listattu liitteessä 2, ei toisteta tässä ohjelmassa.

Ohjelmakokonaisuuteen kuuluu lisäksi laadintaprosessin aikana tuotettua liite- ja tausta-aineistoa (2 nide) sekä 2 erillistä liiteraporttia. Liiteaineiston ns. ideapakkiin on koottu hallintokunta-kohtaisessa jatkotyöskentelyssä hyödynnettävää materiaalia. **Ideapakki** sisältää eri toimialojen lähtökohtatietoja, nykytilakuvauksia, ongelma-analyysejä, perustelutekstia ja ideoita sekä toiminnallisten kokonaisuuksien ja aihealueiden mukaisesti jäseneltyjä yksityiskohtaisempien tavoitteiden ja niitä toteuttavien keinojen ja toimenpide-ehdotusten kuvauksia.

Ideapakin päätehtävänä on esitellä tiiviissä muodossa ohjelman valmistelutyössä syntynyt materiaali ja tarjota lähtötietoja, ideoita ja apuvälineitä hallintokunta-kohtaiseen jatkosuunnitteluun. Siihen listatut toimenpide-ehdotukset ovat ohjeellisia ja idealuonteisia, eikä niitä tule tulkita hallintokuntia ja/tai eri yhteistyötahoja velvoittaviksi. Ideapakkia voidaan soveltuvin osin hyödyntää myös asukasjärjestöjen ja -yhteisöjen kestävän kehityksen työssä.

Ideapakin asiakokonaisuuksien jäsentely ja käsittelytapa on poikkisektoraalinen ja toiminnallisiin kokonaisuuksiin keskittyvä. Aineistoa on tarkoitettu täydentää ja päivittää kestävän kehityksen toimintaohjelman toteutusprosessin eri vaiheissa.

Ohjelman liite- ja tausta-aineistoon kuuluu ideapakin lisäksi **Liiteosa** (nide 2), joka sisältää seuraavat seitsemän liiteasiakirjaa: 1) Kronologinen listaus Helsingin paikallisa-gendaprosessin vaiheista ja tärkeistä päätöksistä, 2) Lista-us ohjelmatyössä huomioonotetuista kaupunginvaltuus-ton aikaisemmista Helsingin kestävä kehitystä edistävis-tä päätöksistä, 3) Esimerkkejä kestävän kehityksen mukai-sista tavoitteista ja velvoitteista Suomen lainsäädännös-sä, 4) Lista-us Helsingin kaupungin eri hallintokuntien kes-tävän kehityksen hankkeista, 5) Yhteenveto asukasveto-i-sista kestävän kehityksen hankkeista, 6) Ohjelmatyössä käytetyn lähtökohta-aineiston listaus ja 7) Sanasto.

Ohjelmakokonaisuuteen liittyviä erillisiä liiteraportteja ovat **Helsingin kestävän kehityksen A-indikaattorit** -ra-portti (Tietokeskuksen keskustelualoitteita -sarjan julkai-su 2000:1 sekä **Kestävän kehityksen teematyöryhmi-en ehdotukset** -raportti (Kaupunginkanslian julkaisu A 13/1998).

3

OHJELMATYÖN LÄHTÖKOHDAT

3.1

Kestävän kehityksen määrittely

Kestävän kehityksen määrittelystä on käyty laajaa kansainvälistä keskustelua 1980-luvulta lähtien. Käsite on monitahoinen, ja määritelmiä on kehitelty eri yhteyksissä hyvin erilaisin painotuksin.

Alunperin käsitettä käytettiin Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN), Maailman luonnonsäätiön (WWF) ja YK:n ympäristöohjelman (UNEP) vuonna 1980 laatimassa **Maailman luonnonsuojelustrategiassa** (World Conservation Strategy).

Laajaan kansainväliseen käyttöön kestävän kehityksen periaate levisi YK:n ympäristön ja kehityksen maailmankomission eli ns. Brundtlandin komission vuonna 1987 julkaisemasta raportista **Yhteinen tulevaisuutemme** (Our Common Future). Siinä kestävä kehitys määriteltiin lyhyesti ”kehitykseksi, joka tyydyttää ihmisyyhteisöjen nykyiset tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuuksia tyydyttää omat tarpeensa”.

Täsmällisemmin ja ytimekkäämmin kestävyysperiaate muotoiltiin IUCN:n, UNEP:in ja WWF:n vuonna 1991 julkaisemassa uudistetussa Kestävän elämäntavan ohjelmassa: **”Kestävällä kehityksellä ymmärretään ihmisten elämälaadun parantamista ylittämättä elämää ylläpitävien ekosysteemien kestävyttä”**. Periaatteen ytimenä on huolenpidon etiikka - on huolehdittava luonnosta ja ihmisistä - ja tämä huolenpidon vaatimus koskee sekä yksityisiä kansalaisia että kaikkia hallinnollisia tasoja: paikallista, alueellista, kansallista ja kansainvälistä.

YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa 1992 hyväksytty Rion julistus ja kestävän kehityksen toimintaohjelma 21. vuosisadalle - **Agenda 21** - ovat yritys määritellä maailmanlaajuisesti kestävän kehityksen lähtökohtia, reunaehdot ja tavoitteita. Rion konferenssin jälkeen on kestävän kehityksen tulkintaa syvennetty YK:n huippukokouksissa ja teemakohtaisissa maailmankonferensseissa (ihmisoikeuskonferenssi, väestökonferenssi, sosiaalisen kehityksen huippukokous, tasa-arvo- ja naiskonferenssi, asuinyhdyskuntakonferenssi ja elintarvikehuippukokous) sekä YK:n vuoden 1997 kestävän kehityksen erityisistunnossa (Rio+5). Seuraava maailmanlaajuinen kestävän kehityksen tilannearvio tehdään YK:n vuoden 2002 erityisistunnossa (Rio+10), joka järjestään syyskuussa 2002 Etelä-Afrikan Johannesburgissa.

Kaikissa em. kestävän kehityksen määritelmässä korostetaan käsitteen laaja-alaisuutta ja sitä, että kestävyydellä on neljä toisiinsa kytkeytyvää ulottuvuutta: ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen. Globaalitason kestävyysmäärittelyistä on kuitenkin vaikea johtaa konkreettisia tavoitteita, varsinkin kun tarpeiden määrittely on maailman vauriilla ja köyhillä alueilla kovin erilaista.

Valtioneuvoston asettama Suomen kestävän kehityksen toimikunta määritteli vuonna 1995 kestävän kehityksen periaatteen seuraavasti: **”Kestävä kehitys on maailmanlaajuisesti, kansallisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet”**. Kestävä kehitys on näin ollen:

Ekologisesti kestävä kehitys

Kestävän kehityksen **perusehtona** on luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja ihmisen taloudellisen ja aineellisen toiminnan sopeuttaminen maapallon luonnonvaroihin ja luonnon sietokykyyn.

Yhteiskunnallisesti oikeudenmukaista kehitystä

Kestävä kehitys turvaa ihmisille yhdenvertaiset mahdollisuudet oman hyvinvointinsa luomiseen, perusoikeuksien toteutumiseen ja elämän perusedellytysten hankkimiseen sekä mahdollisuuden tasa-arvoiseen osallistumiseen ja vastuunottoon omassa maassa ja maailmanyhteisössä.

Ihmisen henkisesti uudistuvaa kehitystä

Kestävä kehitys mahdollistaa vapaan henkisen toiminnan, eettisen kasvun sekä kulttuurien moninaisuuden säilymisen ja kehittymisen sukupolvesta toiseen.

Kestävyysmäärittelyn sisällöllinen ydinkysymys on ekologisen kestävyuden reunaehtojen määrittelemineen. Se perustuu kunakin ajankohtana vallitsevaan ekosysteemejä ja niiden toimintaa koskevan tietämyksen tasoon. Teoreettisen ja kokemusperäisen tiedon lisääntyessä muuttuvat myös kestävyuden määrittelyn reunaehdot. Tarkempia kestävyuden kriteerejä ja mittareita on esitelty liiteraportissa Helsingin kestävän kehityksen A-indikaattorit.

3.2

Kansainväliset lähtökohdat

Helsingin paikallisagendaprosessin käynnistyminen juontaa juurensa YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa 1992 hyväksyttyyn pitkän aikavälin kestävän kehityksen **Agenda 21** -toimintaohjelmaan, jonka tavoitteisiin sisältyy paikallistason kestävän kehityksen toimintaohjelmien laatiminen maailmanlaajuisesti.

YK:n Agenda 21 -ohjelman tavoitteita soviteltiin euroopalaiseen viitekehukseen Aalborgissa toukokuussa 1994 järjestetyssä Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen konferenssissa, jossa hyväksyttiin **Aalborgin asiakirja** ja käynnistettiin samalla Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen kampanja. Helsinki liittyi mukaan kampanjaan helmikuussa 1995, kun kaupunginhallitus allekirjoitti Aalborgin asiakirjan. Aalborgin asiakirja määrittelee paikallisagendaprosessin vaiheittain eteneväksi luovaksi prosessiksi, jossa eri osapuolet (kaupungin hallinto, asukkaat ja heidän järjestönsä sekä yrityssektori) sitoutuvat kestävyuden tavoitteisiin ja kehittävät yhdessä kumppanuusperiaatteen mukaisia toimintamalleja ja vuorovaikutteista suunnittelua.

Asiakirjan allekirjoittaneet kunnat ovat sitoutuneet laatimaan paikallisen toimintaohjelman kestävän kehityksen edistämiseksi. Asiakirjan allekirjoittajakuntia ja siten Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen kampanjan osanottajia on jo yli 900.

Euroopan kaupunkien toisessa kestävän kehityksen konferenssissa Lissabonissa 1996 hyväksyttiin Aalborgin asiakirjaa täydentävä **Lissabonin toimintasuunnitelma**, jonka laadinnassa hyödynnettiin Aalborgin asiakirjan lisäksi mm. kansainvälisen paikallishallinnon ympäristöjärjestön ICLEI:n (International Council for Local Environmental Initiatives) laatimaa Paikallinen Agenda 21 -suunnitteluopasta. Euroopan kestävän kehityksen kaupunkien kampanjan toisen vaiheen käynnistyessä painotettiin myös YK:n vuonna 1996 hyväksytyn **Habitat II Agendan** toimeenpanoa.

Rion konferenssin ja YK:n Agenda 21 -ohjelman valmistelun yhteydessä käynnistyi kestävän kehityksen periaateohjelmien laadinta myös Euroopan Unionin piirissä. Unionin **viides ympäristöohjelma "Kohti kestävää kehitystä"** tuli voimaan vuonna 1992 ja 1997 julkaistiin ohjelman väliarvointiraportti. Ohjelman päätavoitteena oli ympäristönäkökohtien integroiminen kaikkeen EU:n päätöksentekoon. Arvointiraportissa todettiin, että sitoutumista kestävän kehityksen ja ympäristönsuojelun tavoitteisiin on vahvistettava kaikilla hallinnonaloilla, jotta ohjelman tavoitteet toteutuisivat. Erityisinä ongelma-alueina nähtiin liikenne- ja energiakysymykset.

EU:n kuudennen ympäristöohjelman valmistelu käynnistyi vuonna 1998. Osana sitä laadittiin viidennen ohjelman loppuarvointiraportti (ns. Global Assessment -raportti), jonka kommentointiin Helsinki osallistui sekä Eurocities -järjestön että EU:n alueiden komitean kautta. Alueiden komitean lausunnon yhtenä esittelijänä oli ylipormestari Eva-Riitta Siitonen. Lausunnossa peräänkuulutettiin mm. EU:n kaupunki-alueita koskevan kattavan ja integroidun kestävän kehityksen teemastrategian kiireellistä laatimista. EU:n komissio julkaisi ehdotuksen kuudenneksi ympäristöohjelmaksi (Kuudes ympäristöä koskeva Euroopan yhteisön toimintaohjelma 2001 - 2010) tammikuussa 2001. Euroopan parlamentti antoi lausuntonsa ohjelmaehdotuksesta kesäkuussa 2001 ja komissio julkaisi uudistetun ohjelmaehdotuksen marraskuussa 2001. Euroopan parlamentti ja neuvosto ovat keväällä 2002 päässet yksimielisyyteen ohjelman sisällöstä.

EU:n kestävän kehityksen strategiaa on valmisteltu samanaikaisesti kuudennen ympäristöohjelman kanssa. EU:n komissio julkaisi strategiaehdotuksen keväällä 2001, ja asiakirja hyväksyttiin osana Göteborgin huippukokouksen puheenjohtajan päätelmiä.

Kestävän kehityksen toimintaohjelmien laadinta on 1990-luvun aikana ollut tärkeä tehtäväkenttä myös Itämeren alueen kansainvälisessä yhteistyössä. Itämeren valtioiden neuvoston ministerikokouksessa Nyborgissa kesäkuussa 1998 hyväksyttiin Itämeren alueen kestävän kehityksen ohjelma **Baltic 2 I**, jonka aikatahtain ulottuu vuoteen 2010. Itämeren kaupunkien yhteistyöjärjestön Union of the Baltic Cities (UBC) lyhyen aikavälin (2000-2002) kestävän kehityksen toimintaohjelma hyväksyttiin syyskuussa 1999. Sen yhtenä tavoitteena on lisätä kaupunkien välistä yhteistyötä kestävän kehityksen ohjelmien laadinnassa ja paikallisagendaprosessien kehittämisessä.

3.3. Hallituksen kestävän kehityksen ohjelma

Kestävän kehityksen periaateohjelmia on valtakunnan tasolla laadittu vuodesta 1990 lähtien. Ensimmäinen ohjelma-asiakirja oli hallituksen eduskunnalle antama selonteko **Kestävä kehitys ja Suomi** (1990). Vuonna 1993 asetti valtioneuvosto pääministerin johtaman Suomen kestävän kehityksen toimikunnan, joka julkaisi 1995 asiakirjan **Lähi-vuosien toimenpiteitä Suomessa ja Suomen kansainvälisessä yhteistyössä**. Hallituksen kestävän kehityksen ohjelma hyväksyttiin kesäkuussa 1998 (**Valtioneuvoston periaatepäätös ekologisen kestävyysedistämiseksi**). Ohjelman tarkoituksena on ohjata kestävää kehitystä koskevaa suunnittelua, päätöksentekoa ja toimintaa valtion hallinnossa.

Ohjelma sisältää strategiset linjaukset ekologisesta, taloudellisesta ja sosiaalisesta kestävyyydestä. Siinä on käsitelty kansainvälistä yhteistyötä, tuotanto- ja kulutustapoja, energiataloutta, yhdyskuntia ja liikennettä. Se sisältää myös maaseudun kehitystä, uusiutuvien luonnonvarojen käyttöä sekä tutkimusta ja koulutusta koskevia tavoitteita. Ohjelma tultaneen tarkistamaan ennen YK:n Rio+ 10 erityisistuntoa, joka järjestetään syyskuussa 2002.

Kestävän kehityksen edistymisen arvioimiseksi on laadittu kansallisia kestävän kehityksen indikaattoreita ja kehitelty kansantalouden tilinpidon menetelmiä. Suomen kestävän kehityksen indikaattoriraportti **Kestävyysmitta** julkaistiin huhtikuussa 2000 ympäristöministeriön toimesta. Tarkistettu indikaattorikokoelma julkaistaan vuonna 2002.

3.4 Kestävä kehitys ja Suomen laki

Kestävän kehityksen tavoitteita ja velvoitteita on kirjattu Suomen lainsäädäntöön koko 1990-luvun ajan. Kestävyyden vaatimus kaikkine elementteineen on lainsäätäjän tahto perustuslain tasolle asti. Suomalaisen yhteiskunnan kaikilla toimintaloikoilla on vakiintumassa pyrkimys kestävään kehitykseen ja kansalaisten osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen.

Kestävä kehitys -termiä on ensimmäisen kerran käytetty Suomen lainsäädännössä vuonna 1990, jolloin rakennuslain (696/1990) 1 §:n 2 momentti muutettiin muotoon: Alue on kaavoitettava tai sen käyttäminen muutoin suunniteltava luonnonvarojen ja ympäristön kestävää kehitystä tukevalla tavalla sen mukaan kuin tässä laissa säädetään.

Vuosina 1992-2000 on kestävä kehitys -termi kirjattu yhteensä yli 20 lakiin tai asetukseen. Näistä merkittävimpiä ovat jätelaki (1072/1993), laki alueiden kehittämisestä (1135/1993), nuorisotyölaki (235/1995), kuntalaki (621/1995), ilmansuojelulaki (1711/1995), maa-aineslaki (463/1997), liikuntalaki (1054/1998), maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) sekä ympäristönsuojelulaki (86/2000).

Lisäksi on monista vuoden 1990 jälkeen säädetyistä laeista luettavissa lainsäätäjän tarkoitus ja tavoite mm. ympäristönsuojelun edistämiseen, luonnon ja sen monimuotoisuuden säilyttämiseen, ihmisten terveyden, elinolojen ja viihtyvyyden turvaamiseen sekä yhdyskuntarakenteen, rakennusten, maiseman, kaupunkikuvan ja kulttuuriperinnön vaalimiseen (mm. luonnonsuojelulaki 1096/1996, terveysuojelulaki 763/1994 ja laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä 468/1994). Kestävään kehitykseen liittyviä lakeja on selostettu tarkemmin liitteessä 3.

3.5 Seudulliset lähtökohdat

Maakunta- ja seututasolla on 1990-luvun aikana laadittu useita pitkän aikavälin tulevaisuuskuvatarkasteluja sekä kestävään kehitykseen liittyviä selvityksiä ja periaatekannottoja tai -ohjelmia. Uudenmaan ympäristökeskus julkaisi 1998 tavoitetiloina kuvaavan **Uudenmaan ympäristöohjelman** vuoteen 2005. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta YTV julkaisi 1995 raportin Yhteistyössä kestävään kehitykseen, ja YTV:n valtuuskunta hyväksyi helmikuussa 1996 **YTV:n kestävä kehityksen toimintaoh-**

jelman, jossa annetaan ohjeita eri toimintayksiköiden toiminnan suunnitteluun. YTV on lisäksi laatinut työpaikan ekologisointia edistävän ns. KeKe-kompassin.

Pääkaupunkiseudun vuoteen 2020 saakka ulottuva liikennejärjestelmäsuunnitelma PLJ 1994 hyväksyttiin YTV:n valtuuskunnassa syyskuussa 1994 ja sen tarkistettu versio **PLJ 1998** YTV:n hallituksessa helmikuussa 1999. Suunnitelman seuraava tarkistus tullaan käsittelemään vuoden 2003 aikana. Suunnitelmaan kirjattuja merkittäviä seudullisia liikennehankkeita ovat mm. länsimetro Espooseen, pohjoisen ja läntisen pääradan lähiliikenteen kaupunkiradat, Martinlaakson radan jatkaminen Kivistöön ja edelleen lentoaseman kautta pääradalle, Vuosaaren satamarata Keravalle, Kehä II välillä Länsiväylä-Turuntie, Kehä III:n parantaminen ja ns. Bussijokeri Itäkeskuksesta Leppävaaraan.

Rinnan liikennejärjestelmäsuunnitelman laatimisen kanssa valmisteltiin YTV:ssä pääkaupunkiseudun maankäytön pitkän aikavälin tulevaisuuskuva **PKS 2020**. Tulevaisuuskuvasuunnitelman tavoitteena on ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä kaupunkiseutu. Vision pohjamateriaalina käytettiin YTV:n ja Uudenmaan liiton **Uusimaa 2020 -kurkistuksia tulevaisuuteen** -raporttia, joka valmistui maaliskuussa 1997. Raportissa tarkasteltiin neljää vaihtoehtoista tulevaisuuskuva, joita käsiteltiin myös YTV:n keväällä 1997 järjestämässä kolmen avoimen tulevaisuusverstaan sarjassa, johon osallistui runsaat sata pääkaupunkiseudun asukasta. Tulevaisuusverstastyöskentelyä täydennettiin lisäksi Ajan merkit -Internetkeskustelulla.

YTV:n hallitus käsiteli lokakuussa 1997 Pääkaupunkiseudun tulevaisuuskuva -raporttia ja päätti hyväksyä seuraavat suunnittelulähtökohdat maankäyttöarvion laatimiseksi: 1) pk-seudun väestömääräarvio vuodelle 2020 on 1,1 miljoonaa, 2) seudun asumisväljyys on 40 huoneistoneliömetriä asukasta kohti ja 3) uudisrakentaminen sijoitetaan alueille, joilla on hyvä joukkoliikenteen palvelutaso.

Pääkaupunkiseudun tulevaisuuskuva PKS 2020 -raportti julkaistiin helmikuussa 1999. Uuden tulevaisuuskuvasuunnitelman vuodelle 2025 käynnistyi YTV:n keväällä 2000 järjestämällä teemaseminaareilla. PKS 2025 tullaan laatimaan yhdessä PLJ 2002 -suunnitelman kanssa. PKS 2025 -työn taustaselvityksenä on keväällä 2001 julkaistu YTV:n raportti Asumisen, työn ja liikkumisen tulevaisuus.

Pääkaupunkiseudun osaamisen vahvistaminen, seudun innovaatiokyvyn kehittäminen sekä osallisuuden lisääminen ja sosiaalisen eheyden turvaaminen ovat päätavoitteita valmisteilla olevassa Helsingin, Espoon, Kauniaisten ja Vantaan yhteisessä **kaupunkipoliittisessa ohjelmatyössä**, jonka ehdotuksia tullaan käsittelemään kevään 2002 aikana kaupunginjohtajien yhteistyöryhmässä.

Uudenmaan liitto käynnisti **maakuntasuunnitelman** ja **maakuntakaavan** laatimisen vuonna 1999. Maakuntasuunnitelmaluonnos lähetettiin lausuntokierrokselle tammiukuussa 2002 ja maakuntakaavan lausuntokierros käynnistyi keuäällä 2002. Maakuntasuunnitelma on kokonaisvaltainen, strateginen pitkän aikavälin suunnitelma maakunnan kehittämiseksi. Siinä määritellään maakunnan pitkän ajan omaehtoista tavoiteltua kehitystä ja toimintapolitiikkaa. Maakuntasuunnitelmaa toteuttavat maakuntakaava (aikaisemmin seutukaava) ja aluekehittämissopimus. Suunnitelman aikajänne on 25 vuotta ja kaavan 20-30 vuotta.

3.6

Helsingin kaupungin omat päätökset, strategiat, ohjelmat ja suunnitelmat

Strategia-asiakirjat

Kaupunginvaltuuston toimikaudelle on laadittu **yhteisstrategiat** osana talousarviota ja -suunnitelmaa. Niiden tarkoituksena on ilmaista kaupunkikonsernin yhteiset toimintalinjat tärkeimpiin haasteisiin ja lisätä kaupunginhallinnon yhteisvastuuta strategioiden toteuttamisessa. Strategiat on määritelty viidelle toiminta-alueelle, joista kestävä kehitys on yksi. Kaupunginvaltuusto päätti ensimmäisen kerran yhteisstrategioista ja kestävästä kehityksestä vuonna 1997 ja viimeksi vuonna 2001 talousarviossa ja -suunnitelmassa vuosiksi 2002 - 2004 (ks. johdantoluvun sivu 1).

Kestävän kehityksen yhteisstrategiassa mainitut tärkeät toimenpidealueet ovat:

- *Painopisteet määritellään kestävän kehityksen toimintaohjelmassa, joka käsitellään kaupunginvaltuustossa talousarviovuoden aikana.*
- *Kansalaisosallistumista ja vuorovaikutusta lisätään ja kanavoidaan käytännön toimintaan asuinalueilla kestävän kehityksen toteuttamiseksi.*
- *Kasvihuonekaasupäästöjä vähennetään energiatuotannossa, maankäytössä ja liikenteessä sekä tehostetaan energiansästöä.*

Kaupunginhallitus hyväksyi marraskuussa 2000 Helsingin suunnittelun yhteiset lähtökohdat vuosiksi 2001-2003. Niiden mukaan on kaupungin kehittämisen lähtökohtana Helsinki - elinvoimainen pääkaupunki, ja yksi kaupungin toimintaa ohjaavista arvoista on kestävä kehitys. Muut arvot ovat asiakaslähtöisyys, oikeudenmukaisuus, taloudellisuus, turvallisuus ja yrittäjämielisyys.

Kaupunginhallitus on 7.4.1997 antanut Helsingin kaupungin viestinnän ja markkinoinnin ohjeen, jonka lähtökohtana on kuntalain säännös tiedottamisesta. Ohjeen mukaan yhteiskunnallisen viestinnän tulee olla avointa, nopeaa ja tasapuolista. Päätöksenteosta tiedottamisen tulee olla totuudenmukaista; niin hyvät kuin ikävätkin asiat on tinkimättä julkistettava.

Kestävän kehityksen toimintaohjelman laadinnassa on huomioitu myös kaupungin henkilöstöstrategia (Khs 1999), tutkimusohjelmat 1998-2000 ja 2001-2003 sekä ohjelma-asiakirja "Avautumisesta arkeen - Helsingin kansainvälisen toiminnan uusia linjauksia" (Khs 1999).

Kaupunginvaltuuston kestävää kehitystä edistävät päätökset

Kaupunginvaltuusto on päättänyt useista kestävästä kehitystä edistävistä tavoitteista ja toimenpiteistä käsitellessään toimialakohtaisia ja ns. sektoriohjelmia. Näitä ohjelmia ovat Asunto-ohjelma 2001-2005, Elinkeinopoliittinen ohjelma (1998), Helsingin kaupungin hankintasääntö (1998), Helsingin huumestrategia (1997), Joukkoliikenteen kehittämissuunnitelma 1999-2002, Helsingin kaupungin liikuntapolitiittinen ohjelma vuosiksi 2001-2010, Lapsi- ja perhepolitiittinen ohjelma (2000), Helsingin perheväkivaltaohjelma (1997), Ohjelma syrjäytymisen ja sosiaalisen segregaaion ehkäisemiseksi (1998), Helsingin kaupungin tasa-arvosuunnitelma (1999), Vanhuspalveluohjelma 1998-2002 ja Ympäristöohjelma 1999-2002.

Näiden kaupunginvaltuuston käsittelemien ohjelmien lisäksi on kestävan kehityksen toimintaohjelman laadinnassa otettu huomioon ne kaupunginhallituksen hyväksymät ohjelmat, jotka liittyvät kestäväan kehitykseen, erityisesti Helsingin viheralueohjelma 1999-2008 (Khs 1998) ja Maahanmuuttajien kotouttamisohjelma (Khs 1998). Kaikki huomioonotetut ohjelmat ja suunnitelmat on lueteltu liitteessä 6.

Ympäristöjohtaminen sekä virastojen ja laitosten omat kestävan kehityksen ohjelmat

Kaupungin hallintokunnista ovat kiinteistövirasto, nuorisoasiainkeskus ja opetusvirasto laatineet omat kestävan kehityksen ohjelmansa tai strategiansa. Ympäristöohjelma on valmiina HKR-Tekniikalla ja HKR-Ympäristötuotannolla, pelastuslaitoksella ja suomenkielisellä työväenopistolla. Helsingin Energia, Helsingin Satama, Helsingin tekstiilipalvelu, Helsingin Vesi, liikennelaitos, opetusvirasto ja rakennusvirasto ovat laatineet ympäristöraportit, joihin sisältyy myös taloudellista ympäristötietoa. Helsingin kaupungissa sertifioitu ympäristöjärjestelmä on tällä hetkellä valmiina HKL-Bussiliikenteellä ja rakenteilla monissa muissa organisaatioissa.

Kaupunginhallitus hyväksyi 15.3.1999 taloussuunnitelmaehdotuksen 2000-2002 laatimisohteet, jossa hallintokunnat veloitettiin asettamaan ympäristöä koskevia toiminnallisia tavoitteita vuodelle 2000, määrittelemään tavoitetaso ja seurantatapa ja erittelemään ympäristökustannukset. Liikelaitokset veloitettiin laatimaan ympäristötilinpäätös vuodelta 1999 ja ympäristökeskus koko kaupungin osalta vuodelta 2000.

Ympäristökeskus käynnisti vuonna 1999 Ympäristötilinpäätös 2000 -projektin ympäristölaskennan ja ympäristöraportoinnin kehittämiseksi. Koko kaupunkikonsernia koskeva ympäristöraportti ja -tilinpäätös julkaistiin elokuussa 2001. Aihetta käsitellään tarkemmin täydennysosan luvusta 6.2 Ympäristöjohtamisen kehittäminen.

Meneillään olevia suunnitteluprosesseja

Kaupunginvaltuusto hyväksyi nykyisin voimassaolevan yleiskaavan vuonna 1992, ja käsitteli yleiskaavan tarkistettua kehityskuvaa vuonna 1995. Uuden yleiskaavan (Yleiskaava 2002) valmistelu käynnistettiin alkuvuodesta 1998, ja toukokuussa 1998 hyväksyi kaupunkisuunnittelulautakunta yleiskaavatyön ohjelman. **Yleiskaava 2002** tulee olemaan rakenteeltaan samanlainen kuin Yleiskaava 1992, sisältäen kehityskuvan ja yleiskaavan eli tilanvarausuudelman selostuksineen sekä toteuttamissuunnitelman.

Yleiskaavatyön alkuvaiheisiin on liittynyt uuden maankäyttö- ja rakennuslain velvoitteiden mukainen kansalaisosallistuminen, jota on toteutettu avointen teemaseminaarien ja suuraluekohtaisten ns. paikallispajojen muodossa syyskaudella 1999. Kaupunkisuunnittelulautakunta käsitteli marraskuussa 1999 yleiskaavan kehityskuvaluonnosta ja paikallispajatyöskentelyn tuloksia. Yleiskaavatyötä koskevassa kansalaiskeskustelussa on keskeiseksi kysymykseksi noussut mm. viher-, ranta- ja saaristoalueiden tuleva käyttö ja niille ehdotettu lisärakentaminen ja merentäytöt.

Yleiskaavan kehityskuvan laadinnan tehtäväkuvausta muutettiin joulukuussa 1999 pääkaupunkiseudun kaupunginjohtajien ja Sipoon kunnanjohtajan tehtyä päätöksen yhteisen maankäytön kehityskuvan laatimisesta. Kehityskuva laaditaan seudullisena kehityskuvana Helsingin ja naapurikuntien yhteistyönä. Työtä johtaa seudun kunnanjohtajien yhteistyöelin, joka julkaisi tammikuussa 2001 ns. keskusteluasiakirjan maankäytön kehityskuvasta. Kaupunginvaltuusto käsitteli kehityskuvaa kesäkuussa 2001.

Yleiskaava 2002 -työn maankäyttöluonnosta käsiteltiin kaupunkisuunnittelulautakunnassa tammikuussa 2002 ja helmikuussa käynnistyy luonnosta koskeva lausuntokierros ja uusi vuorovaikutusprosessi alueellisine asukastilaisuuksineen.

Yleiskaavatyön rinnalla on parhaillaan meneillään useita merkittäviä maankäytön ja liikenteen suunnitteluprosesseja. Näitä ovat mm. Töölönlahden alueen kaavoitus ja keskustatunnelin suunnittelu, länsimetron suunnittelu, Malmi lentokenttäalueen muutossuunnittelu, Vuosaaren lisärakentamisen ja uuden tavarasataman suunnittelu sekä nykyisten satama-alueiden uudelleen käytön suunnittelu. Arabianrannan uudisrakentamisalueen asemakaava hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 1998, ja sen vaiheittainen toteuttaminen täydentävine maaperäselvityksineen on käynnistynyt.

Vuosaaren itäosaan - entisen telakan alueelle ja ympäristöön - on suunniteltu uutta tavarasatamaa 1980-luvulta lähtien. Satamavaraus sisältyi myös vuoden 1992 yleiskaavaan. Kaupunginvaltuusto hyväksyi satama-alueen asemakaavan joulukuussa 1999, ja ympäristöministeriö vahvisti sen sekä satamaa ja sen maaliikenneyhteyksiä koskevan seutukaavan tammikuussa 2002.

Kaupunginvaltuusto teki satamahankkeen rakentamispäätöksen 12.10.2002. Suunnitelmien mukaan tulee Vuosaaren tavarasataman toiminta käynnistymään vuonna 2008. Silloin vapautuvat kantakaupungissa sijaitsevat tavarasataman alueet mm. asunto- ja toimitilarakentamiseen.

4 HELSINGIN PAIKALLISAGENDAPROSESSIN KUVAUS

Tässä luvussa esitellään paikallisagendaprosessin pääpiirteet ja kuvaillaan eri työvaiheita. Liiteraportin liitteessä I on kronologinen listaus prosessin tärkeimmistä vaiheista ja päätöksistä.

4.1

Kestävän kehityksen edistämisen aikaisemmat vaiheet 1990-luvulla

Kestävän kehityksen tavoitteet nousivat alunperin pohdittaviksi Helsingin kaupunginhallinnon piirissä vuonna 1988, kun virastoissa laadittiin ympäristöministeriön pyytämää lausuntoa YK:n asettaman Ympäristön ja kehityksen maailmankomission (ns. Brundtlandin komission) raportista Yhteinen tulevaisuutemme.

YK:n vuoden 1992 ympäristö- ja kehityskonferenssin (Rion konferenssin) jälkeen käynnistyi Kuntaliiton koordinoima Kestävän kehityksen kuntaprojekti, johon Helsinki osallistui vuosina 1992-93. Työn tuloksena syntyneeseen raporttiin kirjattiin yli 200 ehdotusta mm. energiansäästön, joukkoliikenteen käytön, paperin säästön sekä materiaalien kierrätyksen edistämiseksi. Mukana oli myös sosiaaliseen kestävyyteen liittyviä ehdotuksia kuten yhteistyön lisääminen ja elämänlaadun parantaminen.

Eri virastoissa ja laitoksissa ryhdyttiin myös laatimaan toimiala- ja työpaikkakohtaisia ympäristöohjelmia sekä selvittämään tarkemmin esim. energiansäästön keinoja ja mahdollisuuksia. Kaupunkisuunnitteluvirasto julkaisi 1994 kestävän kehityksen työryhmän raportin Kestävään Helsinkiin. Kestävän kehityksen tavoitteita sisällytettiin myös kaupunginvaltuuston toukokuussa 1994 hyväksymään Helsingin ympäristönsuojelun tavoite- ja toimenpideohjelmaan kaudelle 1994-98. Vuodesta 1997 lähtien kestävä kehitys on määritelty yhdeksi kaupungin yhteisstrategioista.

Helsingin kaupunki sitoutui poliittisesti kestävän kehityksen tavoitteisiin helmikuussa 1995 kaupunginhallituksen allekirjoittaessa **Aalborgin asiakirjan** (ks. sivu 5).

Samalla kaupunginhallitus antoi ympäristölautakunnalle tehtäväksi valmistella esitystä kestävän kehityksen toimintaohjelman laatimiseksi.

Kaudella 1992-95 oli Helsingin kestävän kehityksen edistämistyön painopiste työpaikka- ja toimialakohtaisissa kestävän kehityksen kampanjoissa, joissa keskityttiin eri organisaatioiden toiminnan ympäristövaikutusten selvittämiseen ja työpaikkojen pienimuotoiseen ”ekologisoitintyöhön” kuten ympäristövalistukseen, energiansäästöön, materiaalien tuhlauksen ja ympäristökuormituksen vähentämiseen sekä uudelleenkäyttöön, kierrätykseen ja jätehuollon parantamiseen.

Aalborgin asiakirjan allekirjoittamisen jälkeen nousi asialistalle uutena asiana pitkän aikavälin kestävän kehityksen toimintaohjelman eli Paikallisagenda 21 -ohjelman (Local Agenda 21) laatiminen.

4.2

Kaupunginvaltuuston päätös paikallisagendaprosessin käynnistämisestä

Helsingin ympäristölautakunta hyväksyi huhtikuussa 1996 esityksen Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelman laatimiseksi. Kaupunginhallitus pyysi kesällä 1996 virastojen ja laitosten sekä lauta- ja johtokuntien lausuntoja ympäristölautakunnan esityksestä. Lausuntokierroksen jälkeen sai kaupunginvaltuusto asian käsiteltäväkseen, ja teki 26.3.1997 yksimielisen päätöksen Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelman laadintatyön eli paikallisagendatyön käynnistämisestä. Päätöksessä määriteltiin ohjelmatyölle seuraavat 5 päätavoitetta:

- 1 Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen
- 2 Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja vaaliminen
- 3 Vuorovaikutuksen ja kansalaisosallistumisen lisääminen
- 4 Kestävän kehityksen mittaamisen ja arvioinnin kehittäminen
- 5 Lähiöuudistuksen toteuttaminen kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti

Päätöksessä todettiin lisäksi, että ympäristökeskus vastaa toimintaohjelmatyön käytännön koordinoinnista ja toteuttamisesta yhteistyössä kaikkien hallintokuntien kanssa sekä tiedottamisesta ja asukasosallistumisen järjestämisestä.

Kaupunginhallitukselle annettiin tehtäväksi nimetä ohjelmatyötä ohjaava ja valvova Paikallisagendatyön johtoryhmä (PaikA-johtoryhmä), jonka kutsuu koolle kaupunginjohtaja. Johtoryhmän jäseniksi esitettiin kaupungin johtajistoa ja toimintaohjelman kannalta keskeisten virastojen ja laitosten päälliköitä.

Valtuusto päätti lisäksi kehottaa lauta- ja johtokuntia sekä virastoja ja laitoksia toimialansa kannalta soveltuvin osin toteuttamaan em. tavoitteita ja kehittämään oman toimintansa kannalta soveltuvia mittareita, joiden avulla voidaan seurata kestävän kehityksen edistymistä toimialakohtaisesti. Valtuusto kehotti lisäksi energiansäästöneuvottelukuntaa kiinnittämään erityistä huomiota energiansäästön ohella käytännön mahdollisuuksiin, joilla hiilidioksidipäästöjä vähennettäisiin.

Lisäksi kaupunginvaltuusto hyväksyi viisi toivomuspontta, joiden mukaan :

1. Kaupunginhallituksen tulee selvittää, mitä eri hallintokunnissa on tehty ja mitä on suunnitteilla kansalaisosallistumisen aktivoimiseksi kestävän kehityksen periaatteen toteuttamiseksi. Selvityksen perusteella kaupunginhallitus veloitetaan arvioimaan tarvittavat toimenpiteet kansalaisosallistumisen edistämiseksi.
2. Kaupungin tukea nauttivien säätiöiden ja yhteisöjen edellytetään noudattavan toiminnassaan kestävän kehityksen periaatteita.
3. Kestävän kehityksen toimintaohjelman toteuttamiseen osoitetaan vuoden 1998 talousarviossa riittävät määrärahat.
4. Kaupunginhallitus kehottaa kaupungin virastoja suosimaan ympäristöystävällisiä tuotteita - vaikka ne olisivat hieman kalliimpia - kaluston hankinnassa, ympäristöystävällisistä paristoista ja loisteputkista aina pesuaineisiin ja erilaisiin laitteisiin.
5. Kaupunginvaltuusto edellyttää kaupunginhallituksen toimivan siten, että jätteiden lajittelu johtaa esimerkiksi paperin, pahvin, lasin ja rakennusjätteiden todelliseen hyötykäyttöön ja että asukkaat riittävän helposti voivat lajitella ongelmajätteitä ja viedä ne tarkoitukseen varattuihin paikkoihin.

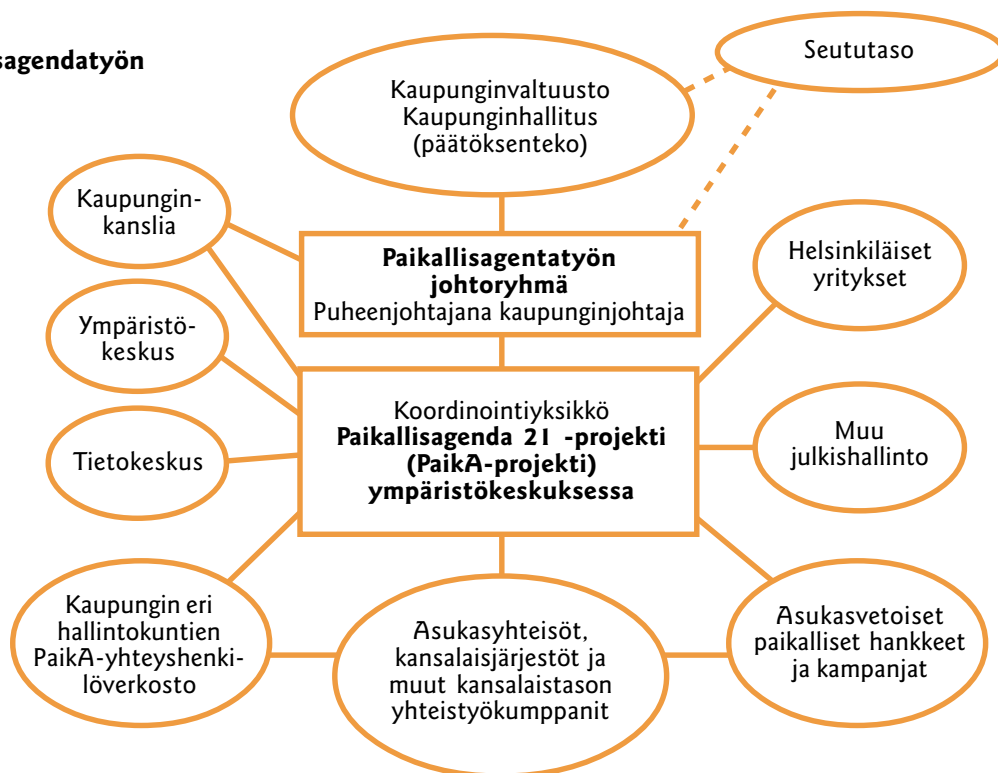
4.3 Paikallisagendatyön käynnistysvaihe

Syksyllä 1997 asetettiin paikallisagendatyölle **johtoryhmä**, jonka puheenjohtajana toimii kaupunginjohtaja. Jäseniä ovat kaikki apulaiskaupunginjohtajat sekä 10 virastojen ja laitosten edustajaa. PaikA-johtoryhmä hyväksyi ensimmäisessä kokouksessaan joulukuussa 1997 paikallisagendatyön alustavan työohjelman ja organisaatiomallin.

Helmikuussa 1998 perustettiin ympäristökeskuksen yhteyteen **Paikallisagenda 21 -projekti** (PaikA-projekti) koordinoimaan kestävän kehityksen toimintaohjelman laadintaa ja järjestämään siihen liittyvää asukasosallistumista. Kaupunginhallinnon sisällä toteutetaan paikallisagendatyötä yhteisstrategiaperiaatteen mukaisesti PaikA-projektin sekä eri virastojen ja laitosten yhteistyönä. Kaikki virastot ja laitokset nimesivät helmikuussa 1998 yhteyshenkilönsä paikallisagendatyötä varten. Yhteyshenkilöverkoston on vuosina 1998-2001 kuulunut 60-70 virastojen ja laitosten edustajaa. Se on kokoontunut neuvonpitoihin noin kolmen kuukauden välein.

Virastojen ja laitosten PaikA-yhteyshenkilöiden tehtäviin on kuulunut myös ohjelmatyössä tarvittavan hallintokunta-kohtaisen lähtökohtamateriaalin kokoaminen sekä eri ohjelmaluonnosversioiden kommentointi ja ehdotusten työstäminen.

Kuva 4.3
Helsingin paikallisagendatyön organisaatiomalli

4.4

Paikallisagendaprosessin luonne ja eri toimijatahojen roolit

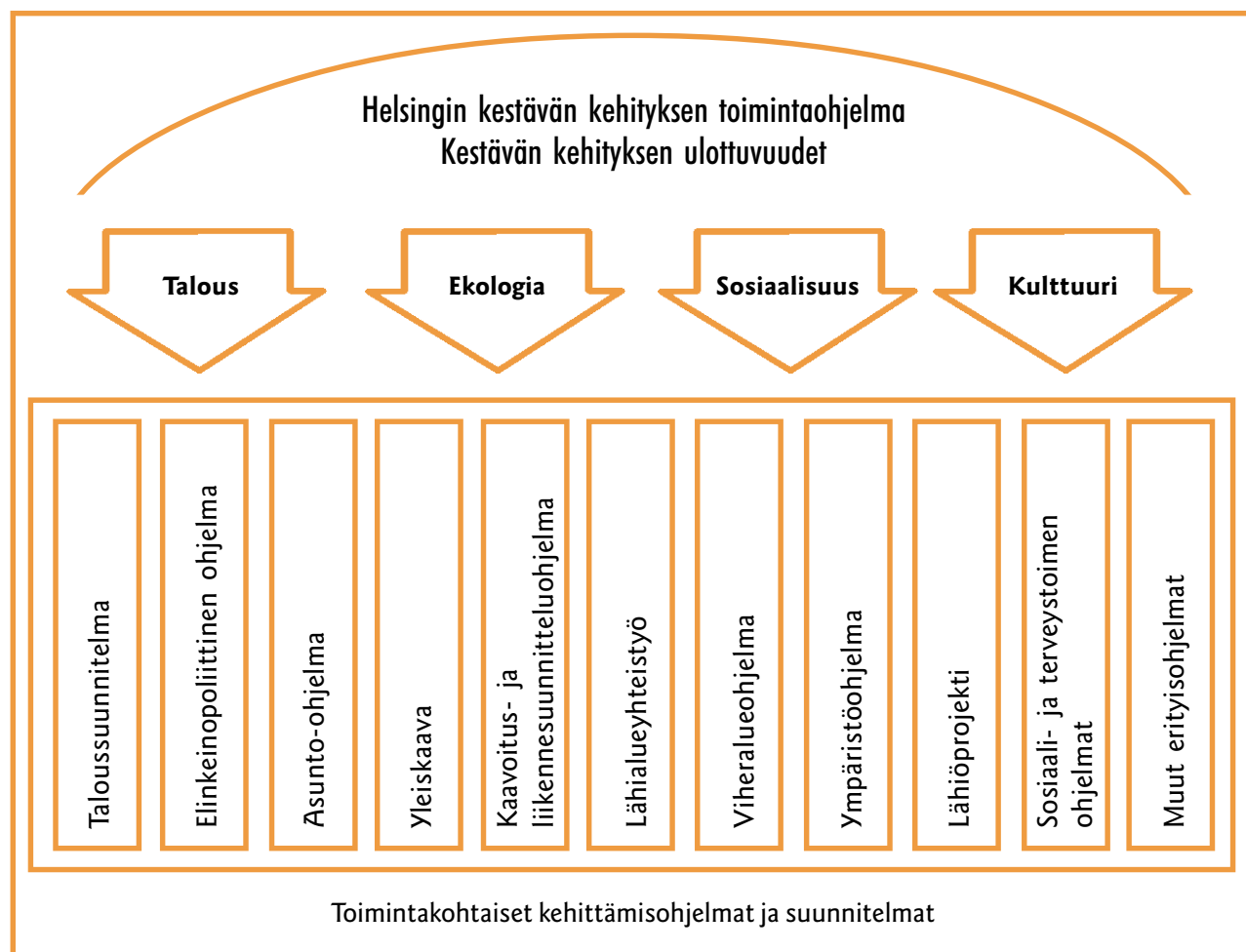
Helsingin paikallisagendatyö on moniulotteinen ja kaikkia hallintokuntia koskeva yhteisstrategiatyö, jota toteutetaan kumppanuusperiaatteen mukaisesti yhteistyössä kaupungin asukkaiden ja heidän järjestöjensä ja yhteisöjensä kanssa. Näin ollen koskee PaikA-työ kaupunginhallinnon lisäksi lukuisia muita yhteistyötahoja kuten kansalaisjärjestöjä, paikallisyhdistyksiä, asukasyhteisöjä, ammatillisia järjestöjä, uskonnollisia yhteisöjä, kulttuurin, urheilun ja harrastustoiminnan järjestöjä, helsinkiläisiä yrityksiä ja elinkeinoelämän järjestöjä, valtionhallinnon ja seutuhallinnon organisaatioita ym. sekä myös kestävyyskysymyksistä kiinnostuneita kuntalaisia yleisesti. Prosessiin sisältyy sekä hallinnon sisäistä tutkimus-, kehittämis- ja suunnittelutyötä että asukkaiden ja heidän yhteisöjensä omaehtoisia hankkeita ja kampanjoita.

PaikA-työ voidaan nähdä uudenaikaisena, pitkäjänteisenä ja vaiheittain etenevänä oppimis- ja osallistumisprosessina, jonka kuluessa määritellään pitkän aikavälin strategisia kestävä kehityksen tavoitteita sekä eri toimialoille yksilöityjä kestävyystavoitteita, ideoidaan keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi ja työstetään tarkempia toimenpide-ehdotuksia ja toimintasuunnitelmia.

Työ etenee näin ollen jatkuvana vuoropuheluna hallinnon, asukkaiden ja eri yhteistyötahojen kesken siten, että samanaikaisesti kehitetään osallistumisen ja vuorovaikutuksen menetelmiä ja menettelytapoja sekä luodaan uutta suunnittelukulttuuria.

PaikA-prosessi voidaan toiminnallisesti jakaa kahteen päälohkoon tai toimintakokonaisuuteen, jotka etenevät rinnakkain:

1) Kaupunginhallinnon sisäinen suunnittelu- ja neuvotteluprosessi, jonka aikana analysoidaan vahvuuksia ja heikkouksia ja identifioidaan kestävä kehityksen esteitä ja uhkia sekä täsmennetään hallintokunta- ja toimialakoh-

Kuva 4.4 Kaavio ohjelman ohjausvaikutuksista

taisia kestävyystavoitteita kaupunginvaltuuston määrittämien päätavoitteiden pohjalta. Samalla hahmotellaan eri organisaatioiden vastuulle tulevia toimintakokonaisuuksia.

2) Asuinalue-tason PaikA-prosessit ja kampanjat, jotka toimivat asukasvetoisina ja muotoutuvat kunkin alueen omien lähtökohtien ja ominaispiirteiden pohjalta. Kaupungin roolina näissä prosesseissa on työn tukeminen taloudellisesti sekä asiantuntija-avulla ja koulutuksella.

Kaupunginhallinnon sisäisessä PaikA-työssä on kestävä kehityksen ohjelman laadinnalla kytkentöjä moniin eri hallintokuntien toimialakohtaisiin tai sektoriohjelmiin, varsinkin yleiskaavatyöhön sekä ympäristöohjelman, asunto-ohjelman, viheralueohjelman sekä sosiaali- ja terveystoimen ja sivistystoimen pitkän aikavälin tavoite- ja toimintaohjelmien laadintaan. Vaikutusmekanismit kestävä kehityksen ohjelman ja muiden ohjelmien kesken ovat kahdensuuntaisia.

4.5

Kansalaisosallistuminen ja vuorovaikutus paikallisagendaprosessissa

Vuorovaikutuksen ja kansalaisosallistumisen lisääminen on yksi kaupunginvaltuuston 26.3.1997 määrittelemistä viidestä PaikA-työn päätavoitteesta.

Kunnan kestävä kehityksen toimintaohjelman laatiminen on vapaaehtoinen prosessi, jolle ei ole määritelty lakisääteisiä toimintamalleja ja menettelytapoja, joten eri kunnissa on toteutettu erityyppisiä osallistumismalleja. Helsingin suuren koon vuoksi on laajan kansalaisosallistumisen ja vuorovaikutuksen toteuttaminen ohjelmatyössä erityisen vaativa tehtävä, joka vaatii onnistuakseen riittävää taloudellista panostusta ja henkilökuntaa.

Asukkaiden ja asukas-yhteisöjen osallistuminen Helsingin paikallisagendatyöhön on tapahtunut kahdella tasolla: a) koko kaupunkia koskevan ohjelmatyön osana ja b) asuin-aluekohtaisten paikallisagendaryhmien toiminnan ja asukasvetoisten kestävä kehityksen hankkeiden puitteissa.

Toimintaohjelman laadintatyö on perustunut jatkuvaan vuoropuheluun eri osapuolten kesken. Näitä osapuolia ovat kaupungin eri virastot ja laitokset sekä kansalaistason yhteistyökumppanit kuten kaupunginosa- ja asukas-yhdistykset, alueelliset agendaryhmät, erilaiset kansalaisjärjestöt, tiedeyhteisön organisaatiot, ammatilliset järjestöt, kulttuuri- ja harrastus-yhdistykset, poliittiset järjestöt, uskonnolliset yhteisöt ym. sekä kestävyyskysymyksistä huolta kantavat asukkaat.

Samanaikaisesti ohjelmatyön kanssa on kehitelty osallistumisen menetelmiä ja menettelytapoja. Prosessiin sisältyy myös asukkaiden ja heidän yhteisöjensä omaehtoisia hankkeita ja kampanjoita, joita kaupunki on tukenut taloudellisesti ja asiantuntija-avulla. Näitä hankkeita selostetaan tarkemmin liitteessä 5.

Kestävän kehityksen teematyöryhmien työskentely sekä PaikA-foorumit 1 ja 2

Kansalaisosallistuminen alkoi aktiivisesti huhtikuussa 1998 Finlandia-talolla järjestetyssä ensimmäisessä paikallisagendatyön kansalaisfoorumissa (PaikA-Foorum 1). Foorumissa perustettiin 17 kaikille asiasta kiinnostuneille helsinkiläisille avointa kestävä kehityksen teematyöryhmää.

Teematyöryhmätyöskentelyn päätarkoituksena oli pohtia eri toimialojen kestävyyskysymyksiä ja hahmotella Helsingin tulevaisuuskuvaa 2000-luvulle sekä tuottaa ideoita, tavoitteita ja toimenpide-ehtotuksia kestävä kehityksen toimintaohjelman laadintaan.

Kestävän kehityksen teematyöryhmien aihealueet

- Liikennejärjestelmä ja maankäyttö
- Viheralueet ja kaupungin tiivistämisprosessi
- Luonnonsuojelu ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen
- Asuminen sekä asuin-ympäristön laatu ja viihtyisyys
- Ekologisen kestävyuden parantaminen rakentamisessa
- Työllisyys ja talouden rakennemuutos
- Energiakysymykset ja kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen
- Jättemäärän vähentäminen, kierrätys ja hyötykäyttö
- Elinkaariajattelu hankinnoissa
- Kuluttajan rooli ja kestävä elämäntavan edistäminen
- Elintarvikeomavaraisuuden lisääminen
- Koulutus ja kulttuuri kestäväksi
- Kestävyystavoitteet urheilun ja harrastustoiminnan piirissä ja kestävyysnäkökulma Helsingin talviolympialaishankkeeseen
- Asukas-yhteisöt ja sosiaalinen verkostoituminen
- Nuoriso kestävä kehityksen edistäjänä
- Helsinki maailmassa 21. vuosisadalla ja kansainvälinen yhteistyö
- Helsinkiläinen ja meri

Teematyöryhmät työskentelivät huhtikuusta syyskuuhun 1998. Kukin ryhmä kokoontui 6-9 kertaa. Osanottajia oli noin 250, ja he edustivat monipuolisesti eri ammatteja ja eri asuinalueita. Mukana oli myös kaupungin virkamiehiä, kaupunginvaltuutettuja ja lautakuntien jäseniä.

Syyskuussa 1998 esiteltiin teematyöryhmien ehdotukset toisessa kansalaisfoorumissa (PaikA-foorum 2), ja asiasta kiinnostuneet yhteistyötahot ja asukkaat saivat ottaa niihin kantaa lokakuun loppuun asti mm. Internetin välityksellä. Teematyöryhmien ehdotukset ja niihin saadut kommentit on koottu tammikuussa 1999 julkaistuun teemaryhmäraporttiin: Helsingin Paikallisagenda 21 -projekti, raportti 1. Kestävän kehityksen teematyöryhmien ehdotukset. Helsingin kaupunginkanslian julkaisusarja A 13/1998. Raportti on julkaistu myös PaikA-projektin ja ympäristökeskuksen [www-sivuilla](http://www.sivuilla).

Virastojen ja laitosten kannanotot teematyöryhmien ehdotuksiin ja PaikA-foorum 3

Teematyöryhmien ehdotukset sisältävä raportti jaettiin helmi-maaliskuussa 1999 kaikkiin hallintokuntiin sekä kaikille kaupunginvaltuutetuille ja kaupunginhallituksen ja lauta- ja johtokuntien jäsenille.

Kevään 1999 aikana laativat kaikki kaupungin virastot ja laitokset kannanottoja ja kommentteja teematyöryhmien ehdotuksiin. Näitä kommentteja ja näkemyksiä käsiteltiin ja vertailtiin huhti-toukokuussa kolmessa rootelikohtaisessa kestävän kehityksen teematyöpajassa kaupunginjohtajan ja apulaiskaupunginjohtajien johdolla.

Virastojen ja laitosten kommentit ja kannanotot esiteltiin asukkaille ja järjestöille kolmannessa avoimessa PaikA-foorumissa kesäkuussa 1999. Teematyöryhmien ehdotukset oli virastojen kannanotoissa ryhmitelty kolmeen kategori-
aan: a) hallintokunnissa jo suunnitteilla tai toteutumassa olevat hankkeet ja toiminnot, b) toteuttamiskelpoiset mutta lisäselvityksiä vaativat ehdotukset ja c) toteuttamiskelvottomiksi tai tarpeettomiksi arvioidut. Suullisten puheenvuorojen lisäksi Finlandia-talolle oli koottu näyttely virastojen ja laitosten kirjallisista vastauksista.

Ohjelmaluonnoksen varsinainen työstämisvaihe, lausuntokierrokset ja PaikA-foorum 4

Kolmannen PaikA-foorumin jälkeen käynnistyi kaupungin hallinnon sisäiseen työskentelyyn painottunut työvaihe, jonka aikana työstettiin PaikA-projektin sekä virastojen ja laitosten yhteyshenkilöverkoston yhteistyönä kestävän kehityksen toimintaohjelman luonnosversioita ideointivaiheen aikana kootun materiaalin sekä aikaisempien strategisen tason päätösten ja suunnitelmien pohjalta.

Paikallisagendatyön johtoryhmä (PaikA-johtoryhmä) käsiteli ohjelman periaatteita ja tavoitteita, rakennetta ja sisältöluonnoksia marraskuussa 1999 sekä toukokuussa ja lokakuussa 2000. Toukokuussa 2001 pyydettiin kaikkien kaupungin lauta- ja johtokuntien lausunnot ohjelmaluonnoksesta. Saatujen lausuntojen pohjalta tarkistettua ja täydennettyä ohjelmaluonnosta käsiteltiin johtoryhmässä marraskuussa 2001 ja tammikuussa 2002.

PaikA-johtoryhmän 23.1.2002 tekemien päätösten mukaisesti tarkistettu kestävän kehityksen toimintaohjelmaluonnos lähetettiin laajalle lausunto- ja kommentointikierrokselle kaupungin hallinnon ulkopuolisille yhteistyötahoille helmikuussa 2002.

Lausuntoja ja kommentteja pyydettiin kaikilta ohjelman laadintaprosessiin osallistuneilta kansalaistason yhteistyökumppaneilta (asukasyhteisöiltä, paikallisyhdistyksiltä ja kansalaisjärjestöiltä sekä ammatillisilta, tieteellisiltä ja elinkeinoelämän järjestöiltä, uskonnollisilta yhteisöiltä ym.). Lausunnot pyydettiin myös naapurikunnilta ja seutuhallinnon asianosaisilta organisaatioilta. Myös asiasta kiinnostuneilla kuntalaisilla oli mahdollisuus kommentoida ohjelmaluonnosta.

Laajan lausuntokierroksen loppuvaiheessa maaliskuussa 2002 järjestettiin Finlandia-talolla neljäs avoin kestävän kehityksen kansalaisfoorum (PaikA-foorum 4), jossa kuultiin eri yhteistyötahojen kommentteja ja käytiin niiden pohjalta kansalaiskeskustelua. Lausuntokierroksen jälkeen seurasi ohjelman viimeistelyvaihe johtoryhmäkäsittelyineen sekä käsittely kaupunginhallituksessa ja -valtuustossa.

Vuorovaikutuksesta saatuja kokemuksia

Kansalaisosallistuminen ja vuorovaikutus paikallisagendatyössä on kiinnostanut myös tutkijoita. Helsingin kaupungin tietokeskuksen ja Vaasan yliopiston Helsingin paikallisagendaprosessia koskeva tutkimus valmistui syksyllä 1999 (Anita Niemi-Lilahti: Kansalaisten ja hallinnon vuorovaikutus. Helsingin paikallisagendaprosessin arviointia. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 1999:11)

Tutkimuksen tulosten mukaan Helsingissä on saatu hyvä kokemus kansalaisten halusta vaikuttaa ympäristöönsä koskeviin ratkaisuihin, kansalaiset ovat lähteneet uudella tavalla mukaan. Osallistuvien kansalaisten määrä on silti ollut rajallinen. Osallistujat ovat olleet pääosin ”organisointineita kansalaisia”, jotka ovat mukana eri yhdistyksissä. Vuoropuhelu hallinnon ja kansalaisten välillä on kuitenkin käynnistynyt, on luotu perusta hallinnon ja kansalaisten jatkuvalla neuvotteluprosessille.

Helsingin paikallisagendaprosessissa koetut ongelmat ovat vastaavanlaisia kuin muualla Suomessa ja Euroopassa: kestävä kehityksen moniulotteisuus vaikeuttaa työskentelyä, samoin julkisen hallinnon rakenne ja toimintatavat (etenkin hierarkisuus ja sektorirakenne). Iso organisaatio tekee isosta prosessista vaikeasti hallittavan. Ongelmana on nähty myös se, että kaupungin keskeiset toimijat - kaupunginvaltuusto, kaupunginhallitus ja virkamiesjohdanto - suhtautuvat prosessiin vaihtelevasti.

Tutkimuksen mukaan PaikA-prosessin jatkoon kannalta on tärkeää, että eri hallinnonalat sekä kansalaiset ja poliitikot jatkossakin kohtaisivat toisensa kansalaisfoorumien kaltaisilla areenoilla.

Tutkimuksen johtopäätöksiä:

- Perinteisen edustuksellisen demokratian rinnalle on nousemassa kansalaisten suora vaikuttava osallistuminen.
- Kansalaisten panos asuinympäristön suunnittelussa ja toteutuksen hienosäädössä on keskeistä hallinnon ja kansalaisten vuorovaikutusprosessin jatkumisen kannalta
- Kestävä kehitys on prosessina työläs, mutta malli on laajemminkin hyvä esimerkki julkisen toiminnan parantamiselle

Helsingin paikallisagendatyötä ja siihen liittyvää vuorovaikutusta on tarkasteltu myös Tampereen yliopistolla vuosina 1999-2000 laaditussa selvityksessä (Liisa Häikiö: Kuntien paikallisagendat ja kestävä kehityksen ohjelmat. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö No 449. Helsinki 2000) sekä Helsingin yliopiston maantieteen laitoksella vuonna 2001 laaditussa kurssityössä (Vivi Niemenmaa, toim.: Kestävä kehitys kunnallishallinnon haasteena. Helsingin yliopisto, Maantieteen laitos. Helsinki 2001).

4.6

Asukasvetoiset kestävä kehityksen hankkeet

Helsinki 21 -kampanja ja Helsinki 21 -verkosto

Syksyllä 1995 käynnistynyt Helsinki 21 -kampanja oli noin 40 kansalaisjärjestön ja paikallisyhdistyksen yhteistyökampanja, joka vaikutti aktiivisesti paikallisagendatyön käynnistämiseen Helsingissä. Kampanja aloitti toimintansa kaupunginhallituksen allekirjoitettua Aalborgin asiakirjan 1995. Kampanjan alkuvaiheessa oli toiminnan tavoitteena Helsingin paikallisagendaprosessin käynnistymisen vauhdittaminen ja kestävä kehityksen ja Aalborgin asiakirjan peri-

aatteiden tunnetuksi tekeminen sekä kansalaisjärjestöjen piirissä että kaupungin johdon ja luottamusmiesten suuntaan. Kampanjan seminaareissa pohdittiin myös kansalaisosallistumisen kehittämistä osana PaikA-prosessia.

Myöhemmin keskittyi Helsinki 21 -kampanja asuinaluekohtaisten paikallisagendaryhmien toiminnan tukemiseen ja koulutuksen järjestämiseen sekä kaupungin PaikA-prosessin seurantaan. Kampanja organisoitui tammikuussa 2000 Helsinki 21 -verkostoksi, joka toimii asuinalueiden paikallisagendaryhmien yhteistyöfoorumina, tiedotuskanavana ja koulutuksen järjestäjänä.

Asuinalueiden paikallisagendaprosessit

Eri puolille Helsinkiä on vuosien 1998-2001 aikana perustettu yhteensä 22 asukasvetoista paikallisagendatyön yhteistyöryhmää (agendatyöryhmää), jotka pyrkivät aktivoimaan asukkaita paikallisagendatyöhön ja kartoittavat asukkaiden näkemyksiä ja toiveita oman asuinalueen kehittämistä sekä työstävät asuinaluekohtaisia kestävän kehityksen ohjelmia tai visiohahmotelmia.

Alueellisten agendaryhmien työhön on koottu mukaan asukas- ja kaupunginosayhdistyksiä, asukastaloja, luontokerhoja ja ympäristöyhdistyksiä, liikunta- ja harrastusyhdistyksiä, eläkeläisyhdistyksiä, seurakuntia, kouluja ja nuorisotaloja ym. sekä yksityisiä kestävän kehityksen edistämistä kiinnostuneita asukkaita ja alueilla toimivia yrityksiä ym. Koska eri kaupunginosat eroavat toisistaan, vaihtelee paikallisagendatoimintakin alueelta toiselle. Painopisteaiheita ovat olleet asuinympäristön viihtyisyyden parantaminen, uudisrakentamisen vaikutukset, rannat ja viheralueet, liikennekysymykset, palvelujen turvaaminen, lasten ja nuorten hyvinvointi ja harrastustoiminnan kehittäminen, ruokapiirit, kestävä elämäntapa ja kierrätys sekä asukkaiden omatoimisuuden lisääminen ja pienimuotoinen työllistäminen.

Asuinalueiden paikallisagendaryhmiltä saatu materiaali, palaute ja ehdotukset on otettu huomioon koko kaupungin kestävän kehityksen toimintaohjelman laadinnassa. Ensimmäinen laajaa asuinaluetta koskeva kestävän kehityksen ohjelmaluonnos valmistui Vuosaaressa tammikuussa 2001.

PaikA-projekti on jakanut asuinalueiden agendaryhmille kestävään kehitykseen liittyvää materiaalia, laatinut paikallisagendaoppaan sekä osallistunut koulutustapahtumiin, asukasiltoihin ja muihin aihepiiriin liittyviin tapahtumiin. Tärkeä rooli asuinalueiden paikallisagendatyön käynnistämisessä on ollut myös kaupungin lähiöprojektilla, asukastaloverkostolla, kouluilla, nuorisotaloilla ja sosiaaliviraston yhdyskuntatyöntekijöillä ym. Agendaryhmät ovat saaneet kaupungin kestävän kehityksen hanketukea vuosina 1998-2002.

Muut asukasyhteisöjen kestävän kehityksen hankkeet ja kampanjat

Vuosina 1998-2002 on kaupunki tukenut asukasvetoisia kestävän kehityksen hankkeita yhteensä 4 miljoonalla markalla. Avustukset jaettiin vuonna 1998 Terve ja turvallinen kaupunki -neuvottelukunnan toimesta ja vuosina 1999-2002 ympäristökeskuksen /PaikA-projektin toimesta.

Asuinalueiden paikallisagendaryhmien lisäksi ovat tukea saaneet mm. asukasyhteisöjen ja järjestöjen ympäristökasvatus- ja valistushankkeet sekä luontoselvitykset ja paikallisarkkitehtuuria kartoittavat hankkeet, asukastalotoiminta, ekotiimitoiminta, kierrätysprojektit, erilaiset lähiympäristön hoito- ja kunnostushankkeet, kaupunkisuunnitteluun liittyvää osallistumista ja vuorovaikutusta kehittävät hankkeet, lasten ja nuorten sekä maahanmuuttajien osallistumista edistävät hankkeet ja pienimuotoiset syrjäytymistä ehkäisevät ja työllistävät hankkeet ym. Asukasvetoisia, paikallisagendatukea saaneita kestävän kehityksen hankkeita on vuosina 1998-2002 käynnistynyt yhteensä noin 160. Tarkemmat hankeselostukset ja -listaukset ovat Liiteraportin liitteessä 5.

5 HELSINGIN KESTÄVÄN KEHITYKSEN PITKÄN AIKAVÄLIN KESTÄVYYSTAVOITTEET JA VISIOT

Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelman laadinta-prosessin aikana on pohdittu myös pitkän aikavälin kestävän kehityksen tavoitteita ja mahdollisia kehityspolkuja. Visiohahmotelmissa on pyritty tuomaan näkyviin sellaisia pitkän aikavälin tavoitteita, joiden sisällyttäminen varsinaisiin 10-15 vuoden tähtäyksellä laadittuihin ohjelmatavoitteisiin ei ole realistista.

Tammikuussa 2000 järjestettiin asiantuntijaseminaari, jossa käsiteltiin alustavaa Helsingin kestävän kehityksen visiohahmotelmaa vuodelle 2040. Visiohahmotelulla ei ole pyritty luomaan erilaisiin lähtökohtaletuksiin perustuvia vaihtoehtoisia tai ”todennäköisiä” tulevaisuusskenaarioita, vaan sellaisia tulevaisuustilakuvauksia, jotka sovitetaan tiedossa oleviin kestävän kehityksen ekologisiin ja sosiaalisiin reunaehtoihin. Visiokuvauksilla on pyritty hahmottamaan sitä, minkälainen kestävän kehityksen Helsinki voisi olla noin vuonna 2040 edellyttäen, että kestävän kehityksen prosessin edellyttämä poliittinen tahtotila ja laaja kansalaisyhteiskunnan sitoutuminen on toteutunut ja tarvittavat päätökset on tehty 2000-luvun alkuvuosina.

Kestävyyden kriteerit

Visiohahmotelmissa on kestävän kehityksen Helsingillä tarkoitettu pääkaupunkiseutua, jonka suunnittelussa ja päätöksenteossa noudatetaan kestävän kehityksen periaatteita ja jonka asukkaat ovat askel askeleelta omaksuneet kestävyyskriteerien mukaisen elämäntavan. Tärkeimmät reunaehdot liittyvät ekologiseen kestävyyskriteeriin, jota mitataan kuntaorganisaation ja Helsingissä toimivien yritysten ja instituutioiden sekä asukkaiden synnyttämään biofyysisen kokonaiskuormituksen avulla.

Tämä kokonaiskuormitus sisältää sekä energiankulutuksen sen eri muodoissa että yhdyskunnan synnyttämät materiaalivirrat, joihin sisältyvät uusiutuvat ja uusiutumattomat luonnonvarat sekä jättemateriaalien ja ympäristölle haitallisten päästöjen tuotanto.

Visiohahmotelman mukainen kestävän kehityksen Helsinki on kaupunkikokonaisuus, jossa asukkaiden ja kaupungin taloudellisten organisaatioiden aiheuttama biofyysinen kokonaiskuormitus ei ylitä tiedossa olevia globaalisen kestävyyskriteerin asukaskohtaisesti laskettuja keskimääräisiä raja-arvoja. Näitä ekologisen kestävyyskriteerin raja-arvoja on 1990-luvun aikana määritellyt mm. saksalaisen Wuppertal-instituutin laatimien laskelmien pohjalta.

Käyttökelpoinen työkalu paikallistason ekologisen kestävyyskriteerin arvioinnissa on myös hollantilaisten ja kanadalaisien tutkijoiden kehittämä ekologinen jalanjälki -konsepti. Helsingin ekologinen jalanjälki laskettiin vuonna 1998 osana kestävän kehityksen indikaattorien kehittämistyötä. Tarkennettu jalanjälkilaskelma on tehty vuonna 2001.

Nykyisin tiedossa olevien kestävyyskriteerien valossa tulisi keskivertohelsingiläisen aiheuttamaa biofyysistä kokonaiskuormitusta vähentää 60-80 prosenttia nykyisestä ennen kuin voidaan sanoa Helsingin olevan kestävän kehityksen kaupunki. Tehtävää voidaan nykytilanteesta pitää lähestulkoon monumentaalisenä ja lieenee myös selvää, että kestävyystavoitteiden saavuttaminen tulee vaatimaan kymmenien vuosien kehitysprosessin. Yleiseksi ekologisen kestävyyskriteeriksi on visiohahmotelmassa määritetty asukaskohtaisen kokonaiskuormituksen väheneminen alle puoleen vuoteen 2040 mennessä verrattuna vuoden 2000 tasoon.

Tämän tavoitteen saavuttamisen edellytyksenä on sekä tuotteiden ja palveluiden tuotannon ekotehokkuuden huomattava lisääntyminen että materiaallisen kulutuksen väheneminen ja kulutusrakenteen muuttuminen. Nämä prosessit edellyttävät kulttuurin, arvojen ja elämäntavan huomattavaa muuttumista ja kestävän kehityksen sosiaalisen ulottuvuuden vahvistumista.

Sosiaalisen kestävyyskriteerin määrittely on vaikeampaa kuin luonnonvarojen kulutukseen ja ympäristökuormitukseen liittyvien ekologisten kriteerien, koska sosiaalisen kestävyyskriteerin käsite liittyy kiinteästi arvokysymyksiin ja käsityksiin yhteiskunnallisesta oikeudenmukaisuudesta. Suomen kestävän kehityksen toimikunnan määritelmän mukaan tarkoitetaan sosiaalisella kestävyyskriteerillä yhteiskunnallisesti oikeudenmukaista kehitystä, joka turvaa ihmisille yhdenvertaiset mahdollisuudet oman hyvinvointinsa luomiseen, perusoikeuksien toteutumiseen ja elämän perusedellytysten hankkimiseen sekä mahdollisuuden tasa-arvoiseen osallistumiseen ja vastuunottoon päätöksenteossa paikallisyhteisössä, omassa maassa ja maailmanyhteisössä.

Tärkeä sosiaalisen kestävyyskriteerin komponentti on myös henkinen uudistuminen. Em. määritelmän mukaan kestävä kehitys mahdollistaa vapaan henkisen toiminnan, eettisen kasvun sekä kulttuurien moninaisuuden säilymisen ja kehittymisen sukupolvesta toiseen. Ekologisen kestävyyskriteerin saavuttamisen edellytyksenä oleva laajojen kansalaispiirien elämäntavan muutos on tuskin saavutettavissa ilman syväleikkäviä kulttuurin ja arvomaailman muutosta - eli henkistä uudistumista.

Muita rajauskriteerejä

Koska kestävän kehityksen visiohahmotelmilla kuvataan kestävyyskriteerien mukaista tavoitetilaa, joudutaan tekemään myös monia ulkoisia tekijöitä ja olosuhteita koskevia rajauksia. Lähtöoletuksena on, että yhteiskunnallinen kehitys Itämeren alueella ja maailmanlaajuisestikin etenee pääosin rauhanomaisesti ja valtioiden ja sivilisaatioiden väliset suuren mittakaavan väkivaltaiset konfliktit pystytään välttämään.

Lähtöoletuksena on myös se, että merkittävät globaalimitakaavan ekokatastrofit - erityisesti ilmastonmuutoksen nopea voimistuminen ja yläilmakerän otsoniaukon laajeneminen - pystytään ehkäisemään maailmanlaajuisen ympäristösopimusten ja kansainvälisen yhteistyön ja yhteisvastuun avulla. Myös Suomessa tai lähialueella tapahtuvat ydinvoimaonnettomuudet ja vastaavat teknologiakatastrofit on rajattu visiohahmotelmien ulkopuolelle.

Moni asiantuntija saattaa pitää edellä mainittuja lähtöoletuksia ulkoisten ja globaalitason uhkien osalta epärealistisenä toiveajatteluna, koska uhkakuvien lisääntyminen on tällä hetkellä selvästi näkyvissä. Tähän kritiikkiin voidaan vastata toteamalla, että suurten globaaliuhkien toteutuessa ei kestävän kehityksen ohjelmallakaan ole käytännön merkitystä, koska kaikki voimavarat joudutaan sellaisessa tilanteessa suuntaamaan lyhyen aikavälin selviytymisponnistuksiin.

Visiohahmotelmien laadintaprosessi

Syksyllä 1999 laadittua alustavaa pitkän aikavälin kestävän kehityksen visiohahmotelmaa käsiteltiin tammikuussa 2000 järjestetyssä asiantuntijaseminaarissa, johon osallistui yli 70 eri alojen asiantuntijaa ja tutkijaa kaupungin organisaatiosta, seutuhallinnosta, tiedeyhteisöstä, kansalaisjärjestöistä ja suunnittelualan konsulttitoimistoista.

Hahmotelman laadinnassa hyödynnettiin saatavilla olevia aikaisemmin laadittuja tulevaisuusraportteja ja skenaariotutkielmia (mm. YTV:n ja Uudenmaan liiton raportit vuosilta 1995-99) ja kestävän kehityksen teematyöryhmien raporttia sekä uusimpia tulevaisuuden tutkimukseen ja pitkän aikavälin visiohahmotteluun liittyviä kotimaisia ja ulkomaisia julkaisuja. Nykyisestä skenaariomateriaalista löytyy kuitenkin kovin niukasti osviittoja pitkän aikavälin (2040-50) kehitysvision hahmotteluun. Useimmat pääkaupunkiseutua koskevat aikaisemmat tulevaisuushahmotelmat, ennusteet ja visiot tähtäävät vuosiin 2020-30.

Visiotyössä käsiteltyjä teemoja olivat:

- 1) Helsinki Itämeren alueella
- 2) Seudullinen tarkastelu
- 3) Kansalaisyhteiskunta
- 4) Energian tuotanto ja käyttö
- 5) Kestävä materiaalitalous ja kulutus
- 6) Ekososiaalinen ja yksilöllinen asuminen
- 7) Työelämän arvomuutokset
- 8) Liikkuminen ja liikenne
- 9) Luonto ja virkistys
- 10) Koulutus ja kulttuuri.

6

PÄÄTÖKSENTEKO JA VAIKUTUSMEKANISMIT

Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelma käsiteltiin kaupunginvaltuustossa 12.6.2002. Varsinainen päätösteksti on ohjelman seitsemän päätavoitetta ja 21 muuta päätöskohtaa sisältävä **Kaupunginvaltuuston päätös**.

Kestävän kehityksen toimintaohjelman toteuttaminen tapahtuu kaupungin vakiintuneen suunnittelujärjestelmän kautta keskushallinnon ja hallintokuntien suunnitteluinstrumenttien sekä maankäytön ohjauksen instrumenttien avulla. Konsernitasoinen / kaupunkikokonaisuutta tarkoittava ohjaus tapahtuu talousarviossa ja -suunnitelmassa, jossa osoitetaan toimintojen kehittämistavoitteet ja rahoitus (taloussuunnitelma) ja tavoitteiden toteuttamisen edellyttämät voimavarat toimialakohtaisesti (talousarvio). Kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttamisen edellyttävistä resursseista päätetään vuosittain talousarvion ja -suunnitelman käsitellyn yhteydessä.

Talousarvion ja -suunnitelman laatimisoheissa sekä joka toinen vuosi laadittavissa suunnittelun yhteisissä lähtökohdissa kaupunginhallitus voi antaa ajankohtaisia ohjeita kestävän kehityksen tavoitteiden / toimintaohjelman toteuttamiseksi koko kaupunginhallintoa koskevana. Tavoitteiden toteutumisen seuranta ja arviointi sisältyvät tilinpäätökseen ja toimintakertomukseen, ympäristöraporttiin ja arviointikertomukseen, jonka tarkastuslautakunta esittää valtuustolle.

Maankäytön ohjauksen osalta ovat yleiskaava, asemakaavat ja liikennesuunnitelmat kestävän kehityksen tavoitteita ja toimintaohjelmaa toteuttavat suunnitteluinstrumentit. Niiden laatimista ohjaa kaavoitus- ja liikennesuunnitteluohjelma, jossa kaupunginhallitus voi painottaa ajankohtaisia kestävän kehityksen toteuttamisen näkökohtia.

Uusia kestävän kehityksen toimintaohjelman toteuttamisen välineitä ovat virastojen ja laitosten kestävän kehityksen ohjelmat ja/tai ympäristöohjelmat. Niissä voidaan käsitellä kahdentyypisiä asioita: 1) organisaation fyysisestä toiminnasta johtuvien välittömien ympäristövaikutusten vähentämistä - eli liikennettä, energian ja veden, paperin ym. materiaalien kulutusta sekä kierrätyksen ja jätehuollon

kehittämistä ym. sekä 2) organisaation toiminnan sisältöön ja päämääriin, arvoihin, menettelytapoihin ja toimintakulttuuriin liittyviä asioita.

Kestävän kehityksen edistämiseen ja ympäristökuormituksen vähentämiseen liittyviä virasto- tai toimialakohtaisia ohjelmia on tällä hetkellä valmiina tai tekeillä mm. HKR-tekniikalla ja HKR ympäristötuotannolla, kiinteistövirastolla, nuorisoasiainkeskuksella, opetusvirastolla, pelastuslaitoksella, sosiaalivirastolla, suomenkielisellä työväenopistolla ja ympäristökeskuksella.

Tuotannollista toimintaa harjoittavilla organisaatioilla voi ympäristöohjelma muodostaa osan sertifioidusta ympäristöhallintajärjestelmästä. Tällainen sertifioitu järjestelmä on toistaiseksi toiminnassa vain HKL bussiliikenteellä, Sata-malla ja YTV:n jätehuoltolaitoksella. Laadintavaiheessa se on Helsingin Energialla, rakennusvirastolla, HKL-raitioliikenteellä ja metroluokalla sekä Palvelukeskuksen Catering- ja kiinteistönhoitoyksiköllä. Helsingin Energialla on voimallistokohdainen sertifioitu ympäristöjärjestelmä (ISO 14001) toiminnassa Salmisaaren voimalaitoksella, ja muilla laitoksilla on järjestelmien kehittäminen käynnissä.

Rakennusvirasto ja ympäristökeskus osallistuivat Euroci-ties -järjestön ympäristökomitean aloitteesta vuosina 1999-2001 toteutettuun EURO-EMAS -yhteistyö hankkeeseen, jonka tarkoituksena oli osanottajakaupunkien yhteistyönä kehittää EMAS-järjestelmän pohjalta kunnallisille laitoksille sopivaa ympäristöhallintajärjestelmän mallia.

7

TOTEUTUKSEN SEURANTA JA RAPORTOINTI

Tärkein Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelman seurannan väline on kestävän kehityksen A-indikaattorien eli makrotason yleisindikaattorien kokoelma, jota on kehitelty PaikA-projektin, tietokeskuksen ja ympäristökeskuksen yhteistyönä vuodesta 1997 lähtien. Indikaattorikokoelma on esitelty julkaisussa **Helsingin kestävän kehityksen A-indikaattorit**. Helsingin kaupungin tietokeskus, Keskustelualoitteita 2000:1.

Kokoelma käsittää yhteensä 23 indikaattoriteemaa, jotka on ryhmitelty viiteen aihealueeseen: 1) Globaalinen kestävyysnäkökulma, 2) Paikallisen ympäristön tila ja kuormitus, 3) Sosioekonomiset tekijät, 4) Lähiympäristön viihtyisyys ja palvelutaso ja 5) Osallistuvuus ja vastuullinen toiminta.

A-indikaattorijärjestelmän jatkokehittelyssä hyödynnetään käynnissä olevaa Eurocities -järjestön koordinoimaa eurooppalaisten kaupunkien yhteisten kestävän kehityksen indikaattorien kehittämistyötä (European Common Indicators for Sustainability), johon Helsingin osallistuu. Indikaattorityössä harjoitetaan yhteistyötä myös Itämeren alueen kaupunkien (mm. Riian) kanssa.

Kaupunginvaltuustolle laaditaan valtuustokausittain seurantaraportti A-indikaattoreita hyödyntäen. A-indikaattoreita täydentämään kehittävät hallintokunnat tarkempia toimialakohtaisia kestävän kehityksen mittareita eli ns. B-indikaattoreita organisaatioiden omaa kestävän kehityksen seurantaan varten. Niiden kehittäminen voidaan kytkeä yhteen ympäristöraportoinnin ja ympäristötilinpidon kehittämistyön kanssa.

Kestävän kehityksen toimintaohjelman toteuttamisen seurannassa jatketaan ohjelmatyössä kehitettyä kansalaisosallistumista ja vuorovaikutusta esimerkiksi järjestämällä avoimia asukasfoorumeita, hyödyntämällä internet-vuorovaikutusta ja perustamalla seurannan teematyöryhmiä. Seurannassa hyödynnetään myös Helsingin kaupungin, opetusministeriön, Helsingin yliopiston ja Teknillisen korkeakoulun laajaa kaupunkitutkimuksen ohjelmaa.

B PÄÄTÖSOSA

KAUPUNGINVALTUUSTON PÄÄTÖS 12.6.2002

JOHDANTO

Kestävän kehityksen toimintaohjelmaluonnoksen päätösosa sisältää seitsemän päätavoitetta sekä 21 muuta päätöskohtaa, joissa kuvataan koko kaupungin hallinnon kattavat toiminta-alueet, joilla edistetään päätavoitteen saavuttamista. Ohjelman päätösosa on strategiatason periaateohjelma, jossa ei oteta kantaa yksittäisiin hankkeisiin.

Pätävöitteet 1, 2 ja 5 sisältyivät kaupunginvaltuuston 26.3.1997 tekemään päätökseen Helsingin kestävän kehityksen ohjelmatyön (paikallissagendatyön) käynnistämistä. Muut neljä päätävöitetta (3, 4, 6 ja 7) ovat nousseet esiin paikallissagendaprosessin eri työvaiheiden aikana avointen kestävän kehityksen teematyöryhmien ja/tai eri hallintokuntien ehdotuksina.

Pätävöitteet määrittävät Helsingin kestävän kehityksen lähivuosien työn tärkeimmiksi koetut tehtäväalueet. Ne kattavat yhdessä kestävän kehityksen neljä toiminnallista ulottuvuutta: ekologisen, taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen. Taloudellisen kestävyuden ulottuvuuteen liittyy tärkeänä tekijänä ja ohjelman toteutumisen edellytyksenä kaupungin taloudellisen elinkelpoisuuden turvaaminen ja kilpailukyvyyn vahvistaminen.

Pätösteksteissä mainittujen tavoitteiden aikatahtain on asetettu vuodelle 2010 ellei toisin mainita. Pätösten formuloinnissa on otettu huomioon kaupunginvaltuuston aikaisemmat kestävää kehitystä edistävät päätökset, jotka on koottu voimassa olevista kaupunginvaltuuston käsittelemistä kaupungin eri hallintokuntien strategisista ohjelmista ja suunnitelmista. Näitä päätöksiä, jotka on listattu erikseen toimintaohjelmaluonnoksen liitteessä 2, ei toisteta tässä päätösehdotuksessa. Kestävän kehityksen ohjelmatyön lähtökohta-aineistoon kuuluvat kaupunginvaltuuston käsittelemät ohjelmat ja suunnitelmat on listattu Liiteraportin liitteessä 6.

Kestävän kehityksen toimintaohjelmaa täydentää ohjelman liite- ja tausta-aineisto. Tausta-aineiston ns. Ideapakki sisältää tarkempia eri toimialojen nykytilakuvauksia, ongelma-analyysseja, perustelutekstiä ja ideoita sekä ohjelman valmisteluprosessissa esiin nousseiden yksityiskohtaisempien tavoitteiden ja niitä toteuttavien keinojen ja toimenpide-ehtotusten kuvauksia. Näitä kuvauksia on koottu virastojen ja laitosten, lautakuntien ja eri sidosryhmien laatimista ehdotuksista.

Ideapakin pätehtävänä on esitellä tiiviissä muodossa ohjelman valmistelutyössä syntynyt materiaali ja tarjota lähtötietoja ja apuvälineitä hallintokunta kohtaiseen jatkosuunnitteluun. Ideapakkiin sisältyvistä toimenpide-ehtotuksista osa on jo toteutumassa tai suunnitellun kohteena. Osa ei ole toteutettavissa kaupungin päätöksillä tai ei ole hyväksytty.

I

KESTÄVÄN KEHITYKSEN TOIMINTAOHJELMAN PÄÄTAVOITTEET

- 1 Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen**
Maapallon ilmastomuutosta kiihdyttävien kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen YK:n ilmastopöytäkirjan mukaisesti noudattaen valtioneuvoston asettamia kansallisia tavoitteita
- 2 Helsingin luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja vaaliminen**
Helsingin luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen YK:n biologisen monimuotoisuuden suojelupöytäkirjan periaatteiden mukaisesti
- 3 Kaupungin kilpailukykyyn ja elinkeinorakenteen vahvistaminen talouden tasapainoisen kehityksen turvaamiseksi**
- 4 Elinkaariajattelun sisällyttäminen kaupungin fyysiseen suunnitteluun, hankintakäytäntöihin ja rakennustoimintaan**
Erityisenä tehtäväalueena lähiöuudistushankkeiden toteuttaminen kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti tukemalla asukkaiden osallistumista sekä kehittämällä ekologisesti kestävästä korjausrakentamisesta
- 5 Vuorovaikutuksen ja kansalaisosallistumisen lisääminen sekä kumppanuuden vahvistaminen**
- 6 Syrjäytymisen ja sosiaalisen segregaaion ehkäiseminen**
Erityisenä tehtäväalueena lasten ja nuorten osallisuuden ja terveen kehityksen turvaaminen
- 7 Kulttuurisen monimuotoisuuden ja rakennetun ympäristön vaaliminen**

II

OHJELMAN OSATAVOITTEET JA TOIMINTAKOKONAISUUDET

1 MAANKÄYTTÖ JA KAUPUNKIRAKENNE

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin:

1. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen, 2. Luonnon monimuotoisuus, 3. Kaupungin kilpailukyky, 4. Elinkaariajattelu, 5. Vuorovaikutus ja kansalaisosallistuminen, 6. Syrjäytyminen ja segregatio ja 7. Kulttuurinen monimuotoisuus

(a) Maankäytön ja kaupunkirakenteen suunnittelun keinoin edistetään kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä ja luonnon monimuotoisuuden turvaamista. Maankäytön ja liikennejärjestelmän kehittämistä koskevat tarkemmat tavoitteet ja suuntaviivat sekä tilanvaraukset määritellään käynnissä olevan Yleiskaava 2002 -työn ja yksityiskohtaisemman alueellisen suunnittelun puitteissa.

(b) Helsingin ja pääkaupunkiseudun yhdyskuntarakennetta kehitetään yhteistyössä naapurikuntien ja seudullisten yhteistyöorganisaatioiden kanssa eheyttävästi niin, että syntyy tasapainoinen joukkoliikenneverkkoon tukeutuva aluekeskusten sekä asunto- ja työpaikka-alueiden järjestelmä. Asumisen, työpaikkojen ja palveluiden sijoittumista pyritään ohjaamaan siten, että palvelutarjonta monipuolistuu ja liikkumistarve vähenee.

(c) Helsingin väestön ja työpaikkamäärän kasvuun varaudutaan tiivistämällä hallitusti kaupunkirakennetta erityisesti hyvien joukkoliikenneyhteyksien vaikutusalueilla. Kaupunkirakenteen tiivistäminen suunnitellaan yhteistyössä asukkaiden kanssa tavoitteena asuinalueiden viihtyisyyden ja palvelutarjonnan parantaminen. Erityistä huomiota kiinnitetään riittävän laajan ja toimivan viheralueverkoston, maisema- ja luontoarvojen sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuskannan ja kaupunkikuvan säilymiseen. Luonnontilaisia rantoja ja saaristoa vaalitaan Helsingin ainutlaatuisena erityispiirteenä.

(d) Ensisijaisia tiivistämiskohteita ovat vajaakäyttöiset alueet ja sellaiset maankäytön muutosalueet, joiden käyttö teollisuustuotantoon, varastointiin tai liikenteen tarpeisiin on päättymässä. Muutettaessa muussa käytössä olleita alueita ja täyttömaita asuinalueiksi varmistetaan, että uudessa asuinympäristössä ei synny ympäristö-terveydellisiä tai ekologisia riskejä ja haittoja. Maankäytön muuttuessa pyritään vanhaa rakennuskantaa kunnioittaen tehostamaan rakenteiden uudelleenkäyttöä ja peruskorjaamista.

(e) Helsingin tavarasatamatoiminnot keskitetään yleiskaavan mukaisesti Vuosaaren itäosaan rakennettavaan satamaan, jolloin kantakaupungissa sijaitsevia nykyisiä satama-alueita voidaan käyttää asuntojen, palveluiden ja toimitilojen rakentamiseen. Tällöin mahdollistuu myös raskaan tavaraliikenteen ja vaarallisten aineiden kuljetusten väheneminen kantakaupungin alueella.

2 LIIKENNE JA LIIKKUMINEN

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin:

1. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen, 2. Luonnon monimuotoisuus, 3. Kaupungin kilpailukyky, 4. Elinkaariajattelu, 5. Vuorovaikutus ja kansalaisosallistuminen ja 6. Syrjäytyminen ja segregatio

(a) Helsingin ja pääkaupunkiseudun liikennejärjestelmän kehittämisessä panostetaan hiilidioksidipäästöjen ja muiden ympäristöhaittojen vähentämiseen, tilankäytön tehostamiseen sekä liikenteen toimivuuden ja liikenneturvallisuuden parantamiseen. Joukkoliikenteen seudullista palvelutasoa ja kilpailukykyä parannetaan ja runkoverkkoa – erityisesti poikittaisyhteyksiä – kehitetään Pääkaupunkiseudun liikennejärjestelmäsuunnitelman pohjalta.

(b) Helsinki pyrkii omalta osaltaan henkilöautosidon-
naisuuden ja moottoriajoneuvoliikenteen määrän vä-
hentämiseen sekä joukkoliikenteen osuuden lisäämiseen.
Tämä edellyttää sekä tehokkaiden alueellisten ohjaus-
keinojen käyttöä että voimakasta panostusta joukkoli-
ikenteen kilpailukyvyyn lisäämiseen ja kevyen liikenteen
olosuhteiden parantamiseen. Joukkoliikenteen asemaa
vahvistetaan joustavoittamalla eri kulkutavoilla tehdyistä
osamatkoista muodostuvia matkaketjuja.

(c) Raideliikennettä kehitetään joukkoliikenteen run-
kona. Kaupunkiratojen, metroverkon ja raitiotieverkon
laajentamista jatketaan ja asemien liityntäpysäköintiä
parannetaan. Vapaa-aikana tehtävien matkojen joukko-
liikennepalveluja parannetaan ja tärkeiden seudullisten
ulkoilu- ja retkeilyalueiden – mukaan lukien saaristo –
saavutettavuutta joukkoliikenteellä parannetaan.

(d) Liikenteen tilankäytön tehostamiseksi tutkitaan
läpiajoväylien tunnelointia tai kattamista maaston ja kau-
punkirakenteen antamien mahdollisuuksien puitteissa.
Yhteistyössä Tiehallinnon kanssa kehitetään moottori-
teitä yleisinä teinä moottorikaduiksi, jotta niihin voi-
daan liittää uuden maankäytön yhteydet joustavasti ja
parantaa linja-autoliikenteen toimintaedellytyksiä. Hen-
kilö- ja tavaraliikenteen logistiikkaa kehitetään niin, että
eri kulku- ja kuljetusmuotojen välinen yhteistyö tehos-
tuu ja ympäristöhaitat vähenevät.

(e) Linja-autoliikenteen kalustoa ja kaupungin muuta
ajoneuvokalustoa sekä työkonেকantaa uudistetaan vä-
hemmän polttoainetta kuluttavaksi ja vähäpäästöisem-
mäksi.

(f) Liikennejärjestelmän ja katuympäristön kehittä-
misessä otetaan aikaisempaa korostetummin huomioon
lasten, nuorten, liikuntarajoitteisten ja iäkkäiden asuk-
kaiden esteettömät ja turvalliset liikkumismahdollisuu-
det. Koko kaupungin alueelle luodaan yhtenäinen ja
kattava palveluiden, kävely-, pyöräily- ja joukkoliiken-
neyhteyksien verkosto. Pyörätieverkkoa täydennetään
edelleen sekä edistetään kävelyn ja pyöräilyn turvalli-
suutta, esteettömyyttä ja viihtyisyyttä.

(g) Liikennekäyttäytymisen tervehdyttämiseksi te-
hostetaan liikennevalistusta ja asennekasvatusta yhteis-
työssä liikennealan kansalaisjärjestöjen, liikenneminis-
teriön, poliisin ja asukas-yhteisöjen kanssa.

3

VIHERALUEET JA LUONNONSUOJELU

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin:
**2. Luonnon monimuotoisuus, 3. Kaupungin kilpai-
lukyky, 5. Vuorovaikutus ja kansalaisosallistumi-
nen ja 7. Kulttuurinen monimuotoisuus**

(a) Helsingin kaupunkiluonnon monimuotoisuutta
vaalitaan. Kaupungin ekologisista ja maisemallisista alue-
kokonaisuuksista ja niiden välisiä yhteyksiä kehitetään
niin, että muodostuu elävä, ekologisesti toimiva, viih-
tyisä ja monipuolinen kokonaisuus ranta-alueet, saa-
risto ja vesistöt mukaan lukien. Tämä edellyttää riittävi-
en luonnontilaisten alueiden säilyttämistä virkistys- ja
luonnonsuojelukäytössä.

(b) Viheralueiden hoitoa kehitetään huomioiden nii-
den ekologinen kestävyys, maisemalliset ja kulttuuriset
ominaispiirteet sekä asukkaiden näkemykset ja paikal-
listuntemus. Tarvittaessa käytetään luontoa palautta-
via ja ennallistavia toimenpiteitä.

(c) Luonnonsuojelu- ja viheralueverkostojen puut-
teet kartoitetaan ja ekologisesti ja virkistyskäytön kan-
nalta tärkeät viheralueet ja viheryhteydet turvataan
maankäytön suunnittelun ja luonnonsuojelun keinoin.
Vesistöjen ja ranta-alueiden käytön ja hoidon ohjaami-
seksi laaditaan kattavat alueelliset maisema-, käyttö- ja
hoitosuunnitelmat.

4

KAUPUNKIKUVA SEKÄ ASUINYMPÄRISTÖN VIIHTYISYYS JA TURVALLISUUS

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin:
**2. Luonnon monimuotoisuus, 3. Kaupungin kilpai-
lukyky, 4. Elinkaariajattelu, 5. Vuorovaikutus ja
kansalaisosallistuminen, 6. Syrjäytyminen ja segre-
gaatio ja 7. Kulttuurinen monimuotoisuus**

(a) Helsingin kaupunkikuvan monimuotoisuutta, ark-
kitehtonista moniarvoisuutta, historiallista kerrostuneis-
suutta ja merellisuuden erityisiä maisema-arvoja vaali-
taan. Kaupunkitilan siisteydestä ja muista lähiympäris-
tön viihtyisyystekijöistä huolehtimista tehostetaan
yhteistyössä asukkaiden ja yritysten kanssa.

(b) Eri kaupunginosien omaleimaisuutta ja identiteettiä vahvistetaan kaupunkisuunnittelun keinoin ja tuemalla asukkaiden omaehtoista toimintaa kulttuurihistoriallisten, rakennustaiteellisten ja maisemallisten arvojen vaalimiseksi ja paikallisesti merkittävien kohteiden suojelemiseksi. Lasten ja nuorten osallisuutta oman lähiympäristönsä suunnittelussa lisätään.

(c) Asuinympäristön viihtyisyyteen vaikuttavia tekijöitä selvitetään asukaslähtöisesti ja saadut tulokset otetaan huomioon lähiympäristön ja rakennusten suunnittelussa sekä uudisrakentamisen että kunnostustoiminnan yhteydessä. Kaupunki toimii aktiivisesti ympäristömelun vähentämiseksi asuinalueilla.

(d) Keinoja turvallisuuden parantamiseksi ja rikollisuuden ja ilkeiden ennalta ehkäisemiseksi ideoidaan yhteistyössä asukkaiden, järjestöjen ja poliisin kanssa.

(e) Elinympäristön laatua koskevaa tutkimusta lisätään myös kemikalisoitumiseen ja maaperän pilaantumiseen liittyvien ympäristöriskien osalta. Lisäksi tehostetaan tiedotusta ja neuvontaa asukkaiden terveyteen vaikuttavista ympäristöhaitoista ja niiden ehkäisykeinoista sekä vahvistetaan asukkaiden ja ympäristöhallinnon yhteistyötä.

5 LÄHIÖUUDISTUS JA EKOLOGINEN KESTÄVYYS RAKENTAMISESSA

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin:
4. Elinkaariajattelu, 5. Vuorovaikutus ja kansalaisosallistuminen ja 6. Syrjäytyminen ja segregatio

(a) Lähiöuudistushankkeita ja rakennuskannan perusparantamista jatketaan kunkin alueen historiallisia ja maisemallisia erityispiirteitä vaalien. Vuorovaikutteisen suunnittelun ja ekologisesti kestävä korjausrakentamisen menetelmiä ja ohjeistusta kehitetään.

(b) Elinkaariajattelun sisällyttämistä kaupungin rakennustoimintaan ja kiinteistöjen hoitoon kehitetään yhteistyössä rakennusalan tutkimuslaitosten, oppilaitosten ja yritysten kanssa. Lisäksi selvitetään taloudellisia ja muita keinoja, joilla kaavoituksessa, rakennuslupamenettelyssä ja tontinluovutusehtojen määrittelyssä voidaan parantaa rakentamisen ja korjaustoiminnan ekologista kestävyyttä.

(c) Rakentamisen ekotehokkuutta parannetaan ja ekologisesti kestävä ja terveellistä uudisrakentamista edistetään myös tutkimuksen ja koerakentamishankkeiden avulla sekä asuntotuotannossa että palvelu- ja toimitilarakentamisessa. Ekorakentamisen neuvontapalvelua järjestetään yhteistyössä alan järjestöjen kanssa.

(d) Rakennusalan ammatillisessa perus- ja täydennyskoulutuksessa vahvistetaan ekotehokkuuden ja elinkaariajattelun sekä luonnonmukaisen ja perinnerakentamisen aihealueita.

6 KASVIHUONEKAASUPÄÄSTÖT JA ENERGIANTUOTANTO

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin:
1. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen, 3. Kaupungin kilpailukyky ja 4. Elinkaariajattelu

(a) Helsingin kaupungissa syntyviä kasvihuonekaasujen kokonaispäästöjä pyritään vähentämään nykytasosta vähintään vuoden 1990 tasolle vuoteen 2010 mennessä. Energiantuotannon päästöistä huomioidaan päästölaskelmassa vain kunnan alueellista energiantuotusta vastaava osuus.

(b) Päästövähennyksiin tähtäävät toimet liittyvät pääasiassa sähkö- ja lämmitysenergian tuotantoon ja kulutukseen, ajoneuvoliikenteeseen, jätehuoltoon ja muuhun yhdyskuntatekniseen huoltoon sekä rakentamiseen.

(c) Helsinki kehittää omaa energiantuotantoaan pääasiassa sähkön ja lämmön yhteistuotantona. Lämpimänä vuodenaikana energiantuotannossa syntyvää hyödyntämätöntä lämpöä pyritään käyttämään kaukojäähdytykseen. Tämä parantaa energiantuotannon tehokkuutta ja vähentää kiinteistökohtaisen jäähdytyksen sähkönkulutusta.

(d) Helsingin seudun energiantuotannon riippuvuutta fossiilisista tuontipolttoaineista pyritään vähentämään lisäämällä uusiutuvien energialähteiden käyttöä, kuitenkin niin, että kivihiilen käyttömahdollisuus säilyy Helsingin Energian yhteistuotantolaitoksissa niiden teknistaloudellisesti tarkoituksenmukaisen käyttöön loppuun.

(e) Aurinko- ja tuulivoiman, biopolttoaineiden sekä jättemateriaalista jalostettujen polttoaineiden käyttöä sekä uusien energiantuotantotekniikoiden käyttömahdollisuuksia selvitetään hallintokuntien ja seudun kuntien välisenä yhteistyönä.

(f) Energiantuotannon rikkidioksidi-, typenoksidi- ja hiukkaspäästöt pidetään asetettujen päästörajojen alapuolella.

7 ENERGIANKULUTUS JA -SÄÄSTÖ

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin: 1. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen, 3. Kaupungin kilpailukyky ja 4. Elinkaariajattelu

(a) Kaupungin kiinteistöjen sähkön ja lämmön kulutusta vähennetään kaupungin ja kauppa- ja teollisuusministeriön välisen yhteistoimintasopimuksen mukaisesti. Lämmön ominaiskulutusta pyritään alentamaan, erityisesti vähentämällä lämpimän veden kulutusta.

(b) Rakennuskannan energiataloudellista parannustoimintaa lisätään. Sisäilman laadun ja energiankulutuksen välisen yhteyden selvittämiseen panostetaan oikean lämmitysenergian kulutustason saavuttamiseksi.

(c) Asuntojen energiansäästötoimenpiteitä tehostetaan mm. ulottamalla katselmustoiminta myös niihin. Kauppa- ja teollisuusministeriön kanssa sovitaan myös asuntojen saattamisesta yhteistoimintasopimuksen piiriin. Kiinteistöjen vuokrat määritetään energiansäästöä motivoivalla tavalla niin, että sähkön ja veden kustannukset ovat vuokrasta erillisiä.

(d) Energian kulutustottumuksiin vaikuttavaa neuvontaa tehostetaan sekä kaupungin työntekijöille, asuin- ja palvelukiinteistöjen huoltohenkilöstölle että kiinteistöjen haltijoille ja kotitalouksille. Sähkönkulutuksen vähentämiseksi edistetään sähkölaitteiden ohjausjärjestelmän käyttöä.

8 VESIHUOLTO

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin: 2. Luonnon monimuotoisuus ja 4. Elinkaariajattelu

(a) Terveydelliset, esteettiset ja tekniset laatuvaatimukset täyttävän talousveden saanti turvataan. Jätevesien puhdistamista kehitetään Suomenlahden rehevöitymisen vähentämiseksi ja rannikkovesien tilan parantamiseksi.

(b) Rehevöitymistä aiheuttavia päästöjä vähennetään nykyistä tehokkaammin siten, että jätevesistä poistetaan keskimäärin 80 prosenttia typestä ja 95 prosenttia fosforista vuoteen 2010 mennessä. Puhdistuskapasiteettia ja -tekniikkaa parannetaan poikkeuksellisten virtaamahuippujen aiheuttaman ohijuoksutuksen välttämiseksi.

(c) Haitallisten kemikaalien pääsyä viemäriverkostoon, vesistöihin ja maaperään ehkäistään tehostamalla yrityksille ja kotitalouksille suunnattua neuvontaa ja valvontaa. Lumenpoistoa ja -käsittelyä kehitetään siten, että siitä aiheutuvat ympäristöhaitat vähenevät. Jätevesilietteen hyötykäyttöä ja tuotekehittelyä edistetään.

9 JÄTEHUOLTO JA KIERRÄTYS

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin: 1. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen ja 4. Elinkaariajattelu

(a) Helsingin jätehuollon perusstrategiana on jätteen synnyn tehokas ehkäiseminen ja kaatopaikalle loppusijoitettavan jätteen ja ongelmajätteen määrän vähentäminen. Helsinki toimii yhteistyössä pääkaupunkiseudun jätehuollosta vastaavan YTV:n kanssa tämän periaatteen vahvistamiseksi materiaalikierron kaikissa eri vaiheissa. Valtakunnallisen jätesuunnitelman mukaisesti pyritään yhdyskuntajätteen ja rakennustoiminnan jätteiden hyötykäyttöasteen nostamiseen 70 prosenttiin vuoteen 2005 mennessä. Rakennusosien ja -materiaalien uudelleenkäytön tehostamisen keinoja selvitetään yhteistyössä rakennus- ja jätehuoltoalojen yritysten ja järjestöjen kanssa.

(b) Aluekeräyspisteiden verkostoa täydennetään ja laajennetaan asteittain siten, että kaikille kerättäville jätekeille saadaan riittävän kattava keräyspalvelu. Lisäksi parannetaan keräyspisteiden kaupunkikuvallista laatua ja kehitetään käyttömukavuutta. Jättemaksuja ja määräyksiä kehitetään siten, että jätteen lajittelu ja toimittaminen hyötykäyttöön on entistä edullisempaa sekajätteeseen verrattuna.

(c) Jätteiden ja jätehuollon terveys- ja ympäristövaikutuksia vähennetään jätteiden kuljetuksia ja valvontaa tehostamalla. Yrityksille, asunto-osakeyhtiöille ja kotitalouksille suunnattua jäteneuvontaa kehitetään muun ympäristö- ja kuluttajaneuvonnan yhteydessä. Kaupunki ja YTV tehostavat yhteistyötä kauppojen kanssa kierrätyksen järjestämisessä. Tuottajiin pyritään vaikuttamaan pakkausten ja materiaalien merkintöjen selkeyttämiseksi.

10 SATAMATOIMINTA

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin:
1. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen, 2. Luonnon monimuotoisuus, 3. Kaupungin kilpailukyky ja 4. Elinkaariajattelu

(a) Helsingin satamatoimintaa kehitetään siten, että haitalliset ympäristövaikutukset vähenevät. Satama tehostaa ympäristönsuojeluun liittyvää valvontaa sekä tiedotusta ja ohjeistusta sataman käyttäjille.

(b) Satamien, ml. venesatamat, jätehuoltoa ja aluksilla syntyvän jätteen lajittelua tehostetaan sekä ehkäistään jätteiden, jätevesien, öljyn ja muiden haitallisten kemikaalien pääsyä mereen ja maaperään. Samalla tehostetaan varautumista vahinkotilanteisiin. Alusten jätehuollosta sekä jätevesien ja öljyisten pilssivesien ym. käsittelystä tehtyä Itämeren suojelukomission (HELCOM) suositusten mukaista maksujärjestelmää toteutetaan ja valvotaan aktiivisesti siten, että laittomat päästöt avomerelle voidaan ehkäistä.

(c) Alusten pakokaasupäästöjen vähentämiseksi järjestetään tavaraj- ja matkustajaliikennesatamiin sähköliitäntämahdollisuudet alusten sähkönottovalmiuksien ja varustamoiden ympäristöjärjestelmien kehittyessä. Aluksia kannustetaan verkkosähkön käyttöön mm. palvelujen hinnoittelulla.

11 OSALLISUUS, VUOROVAIKUTUS JA KUMPPANUUS

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin:
5. Vuorovaikutus ja kansalaisosallistuminen, 6. Syrjäytyminen ja segregatio ja 7. Kulttuurinen monimuotoisuus

(a) Osallisuuden ja vuorovaikutuksen lisäämisen ja kumppanuuden vahvistamisen tavoite koskee kaikkia kaupungin hallintokuntia ja tehtäväalueita.

(b) Vuorovaikutusta ja kumppanuutta kehitetään asukkaiden, kansalaisjärjestöjen, seutuhallinnon ja yritysten kanssa sekä eri hallintokuntien välillä. Asukkaiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia suunnittelussa ja päätöksenteossa parannetaan. Tähän liittyvää tiedotusta lisätään ja pyritään saamaan sen piiriin uusia kansalaisryhmiä, muiden muassa maahanmuuttajia.

(c) Alueellisia ja toimialakohtaisia yhteistyöryhmiä ja -foorumeita sekä yhteissuunnittelun menetelmiä kehitetään mm. tietoverkkoja hyödyntäen. Hallintokunnat järjestävät vuorovaikutuskoulutusta henkilökunnalleen.

12 LASTEN JA NUORTEN OSALLISUUS JA HYVINVOINTI

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin:
5. Vuorovaikutus ja kansalaisosallistuminen ja 6. Syrjäytyminen ja segregatio

(a) Lasten ja nuorten sekä perheiden hyvinvointia edistetään kaupunginvaltuuston hyväksymän Lapsi- ja perhepoliittisen ohjelman mainitsemien keinoin. Lasten suotuisten kasvuedellytysten turvaaminen edellyttää myös vanhemmuuden tukemista.

(b) Erityistä huomiota kiinnitetään syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten aktivoimiseen sekä osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien tarjoamiseen heille itselleen tärkeissä asioissa, kuten asuin-, leikki- ja kouluympäristön kehittämässä. Nuorten omaehtoisen harrastustoiminnan edellytyksiä parannetaan asuinalueilla, kouluyhteisöissä ja kulttuuriharrastusten piirissä.

13 KOULUTUS JA YMPÄRISTÖKASVATUS

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin: 1. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen, 2. Luonnon monimuotoisuus, 5. Vuorovaikutus ja kansalaisosallistuminen ja 7. Kulttuurinen monimuotoisuus

(a) Ammattikorkeakoulujen, ammatillisten oppilaitosten, koulujen ja päiväkotien opetuksessa, työväenopistojen kurssitoiminnassa ja muussa kaupungin koulutuksessa sekä nuorisotalojen toiminnassa vahvistetaan kestävä kehityksen mukaisia toimintamalleja sekä sisällöllisesti että opetusmenetelmien, -käytäntöjen ja -tilojen osalta.

(b) Kasvatuksellisenä tavoitteena on lisätä helsinkiläisten vastuullisuutta ja kykyä hahmottaa ympäristökysymyksiä sekä globaalin ja paikallisen kehityksen yhteyksiä.

(c) Ympäristökasvatusta toteutetaan monipuolisesti ja kaikki koulutustasot läpäisevästi. Henkilöstön koulutusta tehostetaan niin, että opettajat ja kouluttajat kykenevät toteuttamaan osallistavaa ja elämyksellistä ympäristövastuullisuuteen tähtäävää kasvatusta sekä saavat paremmat valmiudet toimia itse esimerkillisesti. Luontokoulujen tarjontaa ja tiedotusta lisätään.

(d) Ympäristökasvatuksen ja -neuvonnan koordinoitua ja yhteistyötä eri toimijoiden välillä parannetaan. Yhteistyön tehostamiseksi laaditaan kokonaissuunnitelma. Neuvontaa kestäväan kulutukseen liittyvissä kysymyksissä kehitetään edelleen. Sähköisiä neuvontapalveluja ja neuvonnan vuorovaikutteisuutta lisätään. Kaupungin työntekijöille järjestetään koulutusta ja materiaalia työpaikkojen ympäristöasioista.

14 LIIKUNTA JA TERVEET ELINTAVAT

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin: 5. Vuorovaikutus ja kansalaisosallistuminen ja 6. Syrjäytyminen ja segregatio

(a) Kaupunki tehostaa tiedotusta ja neuvontaa terveellisten ravitsemus- ja elämäntapojen edistämiseksi ja elämäntapasairauksien ehkäisemiseksi. Ennalta ehkäisevää kansanterveystyötä painotetaan ja keinovalikoimaa monipuolistetaan. Liikunnan merkitystä hyvinvoinnin ylläpitämisessä korostetaan, kehitetään uusia keinoja asukkaiden aktivoimiseksi ja tuetaan asukkaiden omaehtoisia liikuntaharrastuksia ja arkiliikuntaa.

(b) Monipuoliset ja viihtyisät lähiulkoilun ja -liikunnan harrastusmahdollisuudet pyritään turvaamaan kaikille käyttäjäryhmille, erityisesti lapsille ja nuorille. Laajojen seudullisten ulkoilu-, retkeily-, veneily- ja kalastusalueiden tarjontaa ja käyttömahdollisuuksia parannetaan yhteistyössä naapurikuntien kanssa.

15 ASUKASVETOISET HANKKEET JA VERKOSTOT

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin: 5. Vuorovaikutus ja kansalaisosallistuminen, 6. Syrjäytyminen ja segregatio ja 7. Kulttuurinen monimuotoisuus

(a) Asukkaiden, asukasyhteisöjen ja kansalaisjärjestöjen omia kestävä kehityksen hankkeita, vapaaehtois-toimintaa ja yhteistyöverkostoja tuetaan asiantuntijapalveluilla ja neuvonnalla. Asukashankkeiden tuen koordinoitua ja seuranta tehostetaan hallintokuntien yhteistyönä.

(b) Asukastaloverkoston toiminnan tukemista jatketaan.

16 YHTEISTYÖ ELINKEINOELÄMÄN KANSSA

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin: 3. Kaupungin kilpailukyky, 4. Elinkaariajattelu, 5. Vuorovaikutus ja kansalais-osallistuminen ja 6. Syrjäytyminen ja segregaatio

(a) Helsingin elinkeinotoiminnan monimuotoisuutta lisätään kehittämällä neuvonta- ja muita palveluja sekä parantamalla yritysten toimintaedellytyksiä elinkeinopoliittisen ohjelman mainitsemin keinoin. Näin parannetaan myös helsinkiläisten työllisyyttä.

(b) Kaupungin elinkeinopalvelu neuvoo yhteistyössä ympäristökeskuksen kanssa yrityksiä myös ympäristönsuojeluun ja ekotehokkuuden parantamiseen liittyvissä asioissa. Yrityksiä kannustetaan siirtymään toiminnassaan ympäristöä säästävään tekniikkaan ja menetelmiin mukaan lukien kuljetukset ja logistiikka. Asukkaita, yrityksiä ja yhteisöjä kannustetaan kestävää kehitystä ja ekotehokkuutta edistävien keksintöjen ja innovaatioiden kehittelyyn.

17 KAUPUNGIN HANKINNAT

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin: 1. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen ja 4. Elinkaariajattelu

(a) Helsingin hankintatoimi tehostaa tiedotusta ja ohjeistusta kaupungin organisaatioille tuotteiden ja palveluiden koko elinkaaren aikaisten ympäristövaikutusten huomioon ottamiseksi hankintojen suunnittelussa, tarjouspyyntöjen tekemisessä ja tarjousten käsittelyssä. Kaikille kaupungin hankintojen kannalta merkittävälle tuoteryhmille laaditaan ympäristökriteerit.

(b) Kaupungin tuotevalikoimiin etsitään ympäristöä vähiten kuormittavia vaihtoehtoja. Toimittaja- ja tuotelistoihin lisätään tietoja yritysten ympäristöjärjestelmistä sekä tuotteiden ympäristömerkeistä, huollettavuudesta ja uudelleenkäytöstä. Tavaroiden kiertoa ja yhteiskäyttöä eri yksiköiden välillä lisätään. Kaupunki osallistuu tuotteiden ja palveluiden elinkaaritutkimuksiin.

18 YMPÄRISTÖJOHTAMINEN

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin: 1. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen, 3. Kaupungin kilpailukyky ja 4. Elinkaariajattelu

(a) Kaupungin virastojen ja laitosten tulee sisällyttää ympäristöjohtaminen osaksi johtamisjärjestelmäänsä. Ympäristöjohtamista kehitetään ympäristöjärjestelmiä (esim. EMAS tai ISO 14001) käyttäen ja hyödyntäen kansainvälistä ja organisaatioiden välistä yhteistyötä sekä muiden kaupunkien kokemuksia.

(b) Kaikessa kaupungin suunnittelussa ja päätöksenteossa huomioidaan läpäisevästi ympäristöasiat ja pyritään haitallisten vaikutusten ennalta ehkäisyyn. Merkittävien suunnitelmien ja hankkeiden yhteydessä tehdään kattavat ympäristövaikutusten ja sosiaalisten vaikutusten arvioinnit.

19 SEUDULLINEN YHTEISTYÖ

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin: 1. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen, 2. Luonnon monimuotoisuus, 3. Kaupungin kilpailukyky, 4. Elinkaariajattelu ja 5. Vuorovaikutus ja kansalais- osallistuminen

(a) Helsinki pyrkii vahvistamaan yhteistyötä sekä pääkaupunkiseudun että muun Helsingin seudun kuntien kanssa erityisesti maankäytön ja liikenteen suunnittelun, asuntopolitiikan, joukkoliikenteen järjestämisen, vesi- ja energiahuollon, jätehuollon ja ympäristönsuojelun sekä ulkoilu- ja virkistyspalvelujen kehittämisessä.

(b) Helsinki pyrkii lisäksi vahvistamaan kestävän kehityksen mukaisia painotuksia pääkaupunkiseudun ja Uudenmaan maakunnan pitkän aikavälin kehittämissuunnitelmien ja -ohjelmien kuten Pääkaupunkiseudun tulevaisuuskuva -skenaarion (PKS) ja Pääkaupunkiseudun liikennejärjestelmäsuunnitelman (PLJ) sekä Uudenmaan aluekehittämisohjelman, maakuntasuunnitelman ja maakuntakaavan tarkistus- ja laadintaprosesseissa.

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin:

1. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen, 2. Luonnon monimuotoisuus, 3. Kaupungin kilpailukyky ja 4. Elinkaariajattelu

(a) Helsinki kehittää edelleen ympäristönsuojeluun ja kestävän kehityksen edistämiseen liittyvää yhteistyötä Itämeren alueella, erityisesti Pietarin, Tallinnan, Riian ja Tukholman kaupunkien sekä alueellisten yhteistyöjärjestöjen kanssa. Lisäksi Helsinki toimii aktiivisesti kansainvälisessä yhteistyössä merenkulun ja satamatoiminnan haitallisten ympäristövaikutusten ja ympäristöriskien vähentämiseksi. Lähialueyhteistyön erityisenä painopisteenä on Suomenlahden tilan parantaminen.

(b) Helsinki toimii aloitteellisesti Euroopan Unionin suuntaan ympäristönsuojelun ja kestävän kehityksen edistämiseksi ja lisää hanke- ja asiantuntijayhteistyötä erityisesti Eurocities, Access ja Energie Cités -järjestöjen kanssa sekä Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen kampanjan puitteissa. Lisäksi Helsinki edistää omalta osaltaan kansalaisjärjestöjen ja asukas yhteisöjen Eurooppa- ja lähialueyhteistyötä em. aloilla.

(c) Helsinki toimii aktiivisesti myös kansainvälisen kuntien ympäristöalan yhteistyöjärjestön ICLEIn (International Council for Local Environmental Initiatives) ja kansainvälisen paikallishallinto- ja kuntaliiton (IULA) puitteissa, ja pyrkii löytämään kestävän kehityksen kaupunkiyhteistyön kumppaneita myös Euroopan ulkopuolelta. Lisäksi Helsinki osallistuu YK-järjestöjen paikallista kestävää kehitystä edistäviin ohjelmiin ja hankkeisiin.

Toimenpiteet liittyvät seuraaviin päätavoitteisiin:

4. Elinkaariajattelu ja 5. Vuorovaikutus ja kansalaisosallistuminen

(a) Kaupunki seuraa kestävän kehityksen toimintaohjelman toteutusta kestävän kehityksen yleisindikaattorien eli A-indikaattorien ja ympäristöraportoinnin avulla. Kaupunginvaltuustolle laaditaan valtuustokausittain seurantaraportti. Seurannassa hyödynnetään myös kansallisen ja seututason indikaattoreita sekä eurooppalaisten kaupunkien yhteistyötä kestävän kehityksen indikaattorien kehittämisessä.

(b) Kestävän kehityksen ja ympäristöasioiden hoidon edistymistä arvioidaan ja seurataan toimialakohtaisesti ympäristöraportoinnin ja tarkempien kestävän kehityksen indikaattorien (B-ryhmä) avulla.

(c) Kestävän kehityksen toimintaohjelman seurannassa pyritään kokonaisnäkemykseen tutkimuksen keinoin yhteistyössä tiedeyhteisön kanssa. Seurannassa hyödynnetään Helsingin kaupungin, opetusministeriön, Helsingin yliopiston, Helsingin kauppakorkeakoulun, Teknillisen korkeakoulun ja muiden yhteistyötohojen laajaa kaupunkitutkimuksen ohjelmaa.

KESTÄVÄN KEHITYKSEN TOIMINTAOHJELMAN LIITE- JA TAUSTA-AINEISTO

IDEAPAKKI (Nide 1)

Lähtökohtatietoja, ongelma-analyysseja,
ideoita ja toimenpide-ehdotuksia

Johdanto

1 Elinympäristö ja liikenne

- 1.1 Maankäyttö ja kaupunkirakenteen kehittäminen
- 1.2 Liikenne ja liikkuminen
- 1.3 Viheralueet, saaristo ja luonnonsuojelu
- 1.4 Kaupunkikuva sekä asuinympäristön terveellisyys, viihtyisyys ja turvallisuus
- 1.5 Lähiöuudistus ja ekologinen kestävyys rakentamisessa

2 Energia ja muu yhdyskuntatekniikka

- 2.1 Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen
- 2.2 Energiantuotanto
- 2.3 Energiankulutus ja -säästö
- 2.4 Vesihuolto ja viemärointi
- 2.5 Jätehuolto ja jätemäärän vähentäminen
- 2.6 Satamatoiminta

3 Hyvinvointipalvelut ja kestävä elämäntapa

- 3.1 Sosiaalinen hyvinvointi ja terveys
- 3.2 Kulttuuri ja vapaa-aika
- 3.3 Koulutus ja ympäristökasvatus

4 Asukkaiden osallistuminen, verkostot ja kumppanuus

- 4.1 Kansalaisosallistuminen ja vuorovaikutus
- 4.2 Asukasvetoiset hankkeet, asukastilat ja -verkostot

5 Työelämä

- 5.1 Yhteistyö elinkeinoelämän kanssa
- 5.2 Kaupunki työnantajana

6 Kaupungin hankintatoimi ja ympäristöjohtaminen

- 6.1 Elinkaariajattelu kaupungin hankinnoissa
- 6.2 Ympäristöjohtamisen kehittäminen

7 Seudullinen ja kansainvälinen yhteistyö

- 7.1 Seudullinen ja kansallinen yhteistyö
- 7.2 Helsingin kansainvälinen yhteistyö

LIITTEET 1-7 (Nide 2)

Liite 1 Helsingin paikallisagendaprosessin vaiheet ja tärkeät päätökset

Liite 2 Listaus voimassaolevista kaupunginvaltuuston kestävä kehitystä edistävästä päätöksistä

Liite 3 Esimerkkejä kestävä kehityksen mukaisista tavoitteista ja velvoitteista Suomen lainsäädännössä

Liite 4 Listaus Helsingin kestävä kehityksen hankkeista

Liite 5 Yhteenveto asukasvetoisista kestävä kehityksen hankkeista

Liite 6 Lähtökohta-aineiston listaus

Liite 7 SANASTO

Erilliset liiteraportit:

- * Kestävä kehityksen teematyöryhmien ehdotukset -raportti, Helsingin kaupunginkanslia A 13/1998 (88 sivua) (www.hel.fi/ymk/agenda21.htm)
- * Helsingin kestävä kehityksen A-indikaattorit -raportti, Helsingin kaupungin tietokeskus, Keskustelualoitteita 2000:1 (106 sivua) (www.hel.fi/tietokeskus/tilastoja/kestavakehitys/kestavapdf2.html)

KESTÄVÄN KEHITYKSEN OHJELMAN LAATIMISTYÖHÖN OSALLISTUNEET HENKILÖT JA TAHOT:

PAIKALLISAGENDATYÖN JOHTORYHMÄ

Eva-Riitta Siitonen, ylipormestari (puheenjohtaja)
Antti Viinikka (1997-2000), Ilkka-Christian Björklund
(2000-2002), apulaiskaupunginjohtaja, Sivistys- ja
henkilöstötoimi
Timo Honkala, apulaiskaupunginjohtaja,
Sosiaali- ja terveystoimi
Pekka Korpinen, apulaiskaupunginjohtaja,
Kaupunkisuunnittelu- ja kiinteistötoimi
Martin Meinander, apulaiskaupunginjohtaja,
Tekninen toimi
Päivi Elonen, kaupunginkanslia (sihteeri 1997-1999)
Irja Eskola, sosiaalivirasto
Eero Holstila, tietokeskus (1997-2001)
Martti Hyvönen, Helsingin Energia (2001-2002)
Rauno Järnala, opetusvirasto (2001-2002)
Lauri Jääskeläinen, rakennusvalvontavirasto (2001-2002)
Pekka Kansanen, ympäristökeskus
Riitta Kivinen, kaupunginkanslia (sihteeri 2000-2002)
Reijo Korhonen, rakennusvirasto (1997-2001)
Asta Manninen, tietokeskus (2001-2002)
Sisko Marjamaa, asuntotuotantotoimisto
Kari Naalisvaara, nuorisoasiainkeskus (1998-2001)
Ilkka Pirvola, Helsingin Energia (1997-2001)
Pekka Rasilainen, rakennusvirasto (2001-2002)
Kari Silfverberg, PaikA-projektin koordinaattori (sihteeri)
Lasse Siurala, nuorisoasiainkeskus (2001-2002)
Kaarin Taipale, rakennusvalvontavirasto (1997-2000)
Lauri Turja, opetusvirasto (1997-2000)
Jussi Vuorinen, kaupunkisuunnitteluvirasto

PAIKALLISAGENDA 21 -PROJEKTIN TYÖNTEKIJÄT:

Kari Silfverberg, projektikoordinaattori
Elsilä Helena Elsilä, projektityöntekijä /
ympäristönvalvontayksikkö 1998-2001
Ulla Kajaluoto, projektityöntekijä/nuorisoasiainkeskus
1999
Jarmo Kalanti, projektityöntekijä 2001
Marika Lehtimäki, projektisihteeri (5 kk) 1998

Ritva Morkkila, projektisihteeri 1998-2002
Sonja Pekkola, kesätyöntekijä, projektityöntekijä 1998
Auli Starck, suunnittelija 1999-2000
Raili Tanhuanpää, tiedottaja/opetusvirasto (9 kk)
1998-1999
Sarianne Tikkanen, projektityöntekijä (5 kk) 1999-2000
Anneli Turtiainen, toimistotyöntekijä (6 kk) 1998

Lyhytaikaiset työntekijät ja kurssiharjoittelijat:

Katja Berling, kurssiharjoittelija 1998
Eeva-Liisa Blom, kurssiharjoittelija 2000
Arshad Farooq, kurssiharjoittelija 1999
Ursula Immonen, projektityöntekijä 1999
Anne Kettunen, projektityöntekijä 1998-1999
Juhani Kolehmainen kurssiharjoittelija 1998
Vesa Rapo, projektityöntekijä 1998
Petteri Sollo, korkeakoulutarjoittelija 2000
Terhi Summa, suunnittelija 1998
Ville Talonen, kurssiharjoittelija 1998

VIRASTOJEN JA LAITOJEN PAIKA-YHTEYSHENKILÖT:

Asuntotuotantotoimisto:

Sisko Marjamaa, Riitta Eloranta

Finlandia-talo:

Auni Palo

Hankintakeskus:

Veijo Uotinen, Anne Brax

Helsingin energia:

Kauno Kaija, Kalle Hakonen, Risto Salo, Pauli Vanhala,
Lauri Taipale, Rauno Tolonen

Helsingin satama:

Juha Komsa, Kaarina Vuorivirta

Helsingin tekstiilipalvelu:

Paavo Poteri, Erja Järvenpää

Helsingin tukkutori:

Antti Holamo

Helsingin vesi:

Paavo Poteri, Sini Lehtonen, Esko Tiainen,
Yrjö Lundström

Helsinki Catering:

Marianne Annanolli, Marja-Liisa Korteniemi

Kaupunginkanslia:

Kristiina Matikainen, Riitta Kivinen

Kaupunginkirjasto:

Sari Lehkoinen

Kaupunginmuseo:

Tiina Merisalo

Kaupunkisuunnitteluvirasto:

Raimo Kostiaisen, Mauri Laine, Paavo Vuonokari,
Matti Hakonen, Kalevi Wahlsten

Kiinteistövirasto:

Usko Anttikoski, Mari Vilanka, Raimo Viitala

Korkeasaaren eläintarha:

Kirsi Pynnönen-Ondman

Koulutus- ja kehittämiskeskus:

Juha Kesänen

Kulttuuriasiainkeskus:

Outi Kontiokorpi, Ari Tolvanen

Liikennelaitos:

Heidi Hyvärinen, Seppo Vepsäläinen, Hanna Parkkonen

Liikuntavirasto:

Irmeli Lind, Ulla Sara, Matti Mielonen

Nuorisoasiainkeskus:

Ilkka Aula, Ulla Kajaluoto

Opetusvirasto:

Matti Hiros, Paula Tähtinen, Tapani Koivula,
Marjatta Näätänen

Pelastuslaitos:

Marja-Liisa Paananen

Rakennusvalvontavirasto:

Keijo Sihvonen, Hannu Litovuo

Rakennusvirasto:

Maria Joki-Pesola, Vesa Koskikallio, Jyrki Laurikainen

Sosiaalivirasto:

Liisa Airaksinen, Marja-Kirsi Eliasson, Henni Ilmolahti,
Sonja Pekkola

Terveysvirasto:

Sinikka Metsä-Simola, Aulikki Pitkänen, Pirjo Vilhunen,
Pirkko Varunki, Kati Kobler, Tuula Heikkinen,
Kirsi Wuolijoki-Saaristo, Leo Sommardahl

Tietokeskus:

Pia Bäcklund

Työterveyskeskus:

Taru Raja-Halli, Pirjo Sinkkonen

Työväenopisto ruotsinkielinen:

Benedict von Wright, Lisbet Muurinen

Työväenopisto suomenkielinen:

Kaj Lyytinen

IDEOINTIVAIHEEN TEEMATYÖRYHMIEN OSANOTTAJAT

Käytetyt lyhenteet:

Att asuntotuotantotoimisto

HKL liikennelaitos

HKR rakennusvirasto

Kkansl kaupunginkanslia

Kouke koulutus- ja kehittämiskeskus

Ksv kaupunkisuunnitteluvirasto

Liv liikuntavirasto

Nk nuorisoasiainkeskus

Opev opetusvirasto

Rakvv rakennusvalvontavirasto

Sosv sosiaalivirasto

Tervv terveysvirasto

Tieke tietokeskus

Ymk ympäristökeskus

YTV Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta

Kari Silfverberg, teemaryhmätyöskentelyn koordinaattori

1. a) Liikennejärjestelmä ja maankäyttö

Ohjaajat: Kari Sane/Ksv, Seppo Vepsäläinen/HKL

Kurt Andersson

Heidi Hyvärinen

Juha Konttinen

Maria Laiho

Maarit Mu Ashekele

Kaisa Mäkela

Matti Nikupeteri

Anna Liisa Sirjamo

Ritva Pitkänen

Johanna Vilkuna

Tuomo Yrjölä

1. b) Maankäyttö ja liikennejärjestelmä

Ohjaajat: Tiina Antila Helsinki 21,

Leena Lukkarinen-Annala/Ksv, Juhani Kajatie Ksv

Riitta Fabricius

Ursula Immonen

Leena Lukkarinen

Minna Maarttola

Ismo Pykäläinen

Vesa Rapo

Carita Strandell

2. Viheralueet ja kaupungin tiivistämisprosessi

Ohjaajat: Juhani Nortomaa/Rakvv,
Kristiina Matikainen/Kkansl.

Jarmo Kalanti/Ksv
Jaana Halonen
Jussi Heinämies
Pirkka Hellman
Ari Kallinen
Mauri Kettunen
Mirva Kohonen
Reima Koskinen
Heikki Kukkonen
Christina Linden
Minna Maarttola
Ensio Malmi
Taina Mäenpää
Marjatta Nieminen
Maija Nurmi
Tuovi Nöjd
Sirkku Puustinen
Mikko Tainio
Jukka Taipalus
Satu Väkiparta
Miina Äkkijyrkkä

3. Luonnonsuojelu ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen

Ohjaajat: Seija Malinen, Erja Moisiola,
Kaisa Pajanen ja Tiia Stén /Ymk

Minna Ahonen
Lea Huttunen
Ursula Immonen
Kristiina Malinen
Esa Niinivirta
Tuovi Nöjd
Tapio Solonen
Leo Stranius
Heikki Taisto
Suvi Vanhanen

4. Asuminen sekä asuin ympäristön laatu ja viihtyisyys

Ohjaajat: Maija Mattila Yhteiskunta-
suunnittelun seura ry,
Maija Immonen/ Ksv,
Ella Korhonen/Helsinki 2 I,
Anne Nurmio/Rakvv
Helena Aalto
Kaarina Hanslin
Ari Kallinen
Pirjo-Liisa Kansikas
Jussi Kautto

Helli Kettunen
Veli-Heikki Klemetti
Tuula Koski
Aarne Kuokkanen
Anja Kuujo
Sampo Laurikainen
Kristiina Lehtonen
Monika Lindgren
Staffan Lodenius
Isto Maarttola
Marja Meltti
Arja Mesa
Kaarina Narbrough
Tuija Oksa
Björn Palmen
Jarre Parkatti
Maijukka Paulaharju
Sirkku Puustinen
Maura Ryömä
Anja Saviluoto
Anna Strandell
Pirjo Vilhunen

5. Ekologisen kestävyysparantaminen rakentamisessa

Ohjaajat: Riitta Eloranta/Att,
Mauri Laine/Ksv
Rounald Dahiström
Harri Hakaste
Jorma Havukainen
Marjatta Kampf
Jukka Laitila
Pertti Metiäinen
Kyosti Oasmaa
Kim Palmroos
Reetta Pyrylä
Marita Roivas

6. Työllisyys ja talouden rakennemuutos

Ohjaajat: Kati Peltola/Sosv,
Tuomo Markelin/Helsinki 2 I,
Satu Palolahti/Sosv
Tuula Heikkilä
Anneli Huotainen
Raija Hämäläinen
Jan Kunnas
Pirkko Nissi
Lea Noponen
Susanne Nybom
Kaarina Pehkonen
Kari Pekkarinen
Maija Pihlajapuro
Pirjo Ruotsalainen

7. Energiakysymykset ja kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen

Ohjaajat: Helena Elsilä/Ymk, Olavi
Lyly/Ymk, Rauno Tolonen/Ymk,
Teemu Virtanen/YTV

Ilkka Hippinen
Lea Huttunen
Samuli Korhonen
Eska Lahtinen
Jarmo Lantto
Mårten Lindholm
Kati Lundgren
Timo Posa
Tommi Rautio
Lauri Taipale
Hellevi Saivo-Kihlanki
Ulla Soitinaho
Leo Stranius
Maarit Toveri
Kalevi Wallius
Veikko Varjus
Markku Vuori
Tapio Öhman

8. Jättemäärän vähentäminen, kierrätys ja hyötykäyttö

Ohjaajat: Hannu Arovaara/Ymk,
Tarja-Riitta Blauberg/YTV

Visa Honkavaara
Reija Kuparinen
Terttu Laurila
Liisa Sivusaari

9. Elinkaariajattelu hankinnoissa

Ohjaajat: Sari Isotalo/HKR
Pauliina Jalonen/Ymk
Ulla Eronen
Reija Kuparinen
Maria Ola
Katri Penttinen
Veikko Varjus

10. Kuluttajan rooli ja kestävän elämäntavan edistäminen

Ohjaajat: Kirsi Vitikka/Ymk,
Kristiina Aho/Sosv,
Pirjo Jumppanen/GAP Finland
Viveka Backström
Sanna Hasanen
Suvi Heilman
Ritva Hälikkä
Pirkko Kiviniemi

Outi Kurki
Paula Leskinen
Anu Lillunen
Olle Manninen
Veera Mustonen
Jaana Nuottanen-Huttunen
Marja Oesch
Katri Penttinen
Jaana Reijonaho
Leena Ristola
Sarianna Suomala
Katri Tapanainen

11. Elintarvikeomavaraisuuden lisääminen

Ohjaajat: Tuula Heikkinen/Tervv,
Terhi Summa/Kierrätyskeskus
Maija Hakanen
Anneli Huotilainen
Anja Juhola
Susanne Nybom
Irma Paavilainen
Marja Ruuti

12. Koulutus ja kulttuuri kestäväksi

Ohjaajat: Maarit Varis/KouKe,
Marika Lehtimäki/Ymk
Francisco Abaijon
Pia Castren
Tuula Haimakainen
Anneli Helin
Maija Karikivi
Tapani Koivula
Titta Kontkanen
Timo Luotonen
Veijo Muroke
Seppo Niska
Sinikka Ojala
Sonja Pekkola
Anssi Pirttineva
Sirkku Puustinen
Silja Sarkkinen
Juha Sutinen
Tuija Tikkanen
Riitta Vaismaa
Heli Virtanen

13. Kestävyyssavoitteet urheilun ja harrastustoiminnan piirissä ja kestävyysnäkökulma Helsingin talviolympialaishankkeeseen

Ohjaaja: Irmeli Lind/Liv
Soili Alava

Anna-Kaisa Auvinen
Paavo Brotherus
Eeva Eskola
Matti Huhtamäki
Annikki Hyyrynen
Annelijaakkola
Pauliina Jalonen
Antti Kauppinen
Anne Kettunen
J.T. Laakso
Tiina Niikkonen
Eeva Salomaa
Marja Suomalainen
Marika Tähtinen
Anja Vallittu
Pekka Vorontsoff

14. Asukasyhteisöt ja sosiaalinen verkostoituminen

Ohjaajat: Kati Kobler/Tervv,
Iiris Tukiainen/YTV,
Leena Mikkola/Sosv
Pirkko Fihlman
Ulla Hansen
Christina Huotari
Annikki Hyyrynen
Tuula Hänninen
Kaarina Johansson
Anja Juhola
Hannes Jumppanen
Esa Kaitila
Nina Konttinen
Maria Laitinen
Jukka Lampinen
Marianne Leinonen
Jaana Löppönen
Kristiina Mellais
Marjatta Nieminen
Rene Nordqvist
Susanne Nybom
Irma Paavilainen
Anu Pesonen
Aulikki Pitkänen
Sirkku Puustinen
Tytti Pyöttiälä
Toivo Rönkä
Kaarina Saavola
Olli Salin
Marja-Leena Salminen
Sylvi Samaletdin-Lampinen
Marjaliisa Siira
Heikki Takkinen
Kari Vitikainen
Seija Välimäki

15. Nuoriso kestävä kehityksen edistäjänä

Ohjaajat: Matti Haapanen/Nk,
Kirsi Verkka/Opev
Sanna Huuskonen
Milja Jutila
Otso Kivekäs
Tuovi Koivuranta
Anna Lyytinen
Tuomas Rantanen
Seija Seppälä
Kaija Toppari
Minni Toppari
Arsi Veikkolainen
Rauno Vänskä

16. Helsinki maailmassa 21. vuosisadalla ja kansainvälisyys

Ohjaajat: Vivi Niemenmaa/Kuntaliit-
to, Pia Bäcklund/Tieke
Jessica Calenius-Beliaeva
Eeva Eskola
Kaisa Haukka
Tero Huttunen
Marjatta Kampf
Jouni Kangas
Mauri Kettunen
Pirkko Kiviniemi
Sari Laaksonen
Raija Laukkonen
Marianni Leinonen
Jepa Leväsvirta
Aleksi Neuvonen
René Nordqvist
Tellervo Pietiläinen
Tristan Trefoil Ruusunen
Ulla Tuominen

17. Helsinkiläinen ja meri

Ohjaaja: Mariitta Vuorenpää
/Helsinki 21
Anja Kaila
Juha Komsa
Pentti Luvia
Arja Niemi
Seppo Näränen
Jan Olin
Riina Penttinen
Maisa Siirala
Juhani Sirkkiä
Björn Silfverberg
Ritva Urnberg
Matti Vesterinen

LAUSUNNONANTAJAT 2002:

Seutuhallinto ja kunnat:

Helsingin kaupunki, Vapaaehtoistyön neuvottelukunta
Itä-Uudenmaan liitto
Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta YTV
Uudenmaan Liitto
Vantaan kaupunki

Muut yhteisöt:

AKAVA Uusimaa - Nyland
Aseistakieltäytyjälitto + 9 muuta
Autoliitto, Helsingin osasto ry
Helsingin insinöörit HI ry
Helsingin kauppakamari
Helsingin kaupunginosayhdistysten liitto ry HELKA
Helsingin kirjatyöntekijäin yhdistys ry
Helsingin luonnonsuojeluyhdistys ry
Helsingin seudun Maan ystävät ry
Helsingin seudun Vihreät Nuoret ry
Helsingin taideyhdistys HTY
Helsingin Työttömät HeTy ry
Helsinki 21 -kampanja ja Helsinki 21 -verkosto
Kallion-Alppilan seudun kestävän kehityksen
asukasfoorumi ry
Koillis-Helsingin Paikallisagendaryhmä
Koillis-Helsingin vihreät ry
Kruununhaan Asukasyhdistys ry
Kuokkanen Aarne, tarkastuslautakunnan jäsen
Käpylän seudun ympäristöryhmä
Malminkartanon Asukasyhdistys ry
Maunulan asukasyhdistys ry

Metsäteho
MLL Malmin yhdistys
MLL Uudenmaan piiri
Näkövammaisten keskusliitto ry
Opetus- ja kasvatus- ja koulutusalojen säätiö OKKA
Palvelualojen ammattiliitto PAM ry
Punavuoriseura
Roihuvuori-Seura ry
Saariston ystävät ry. - Skärgårdens vänner rf.
Suomen hotelli- ja ravintolaliitto SHR ry
Suomen kommunistisen puolueen Helsingin kaupungin
piirijärjestö ry
Suomen liikunta ja urheilu SLU, ympäristövaliokunta
Suomen Maantieteellinen Seura
Suomen paikallisliikenneliitto ry
Suomen Ruskaliitto ry, Helsingin ruskayhdistys ry
- eläkeläisten järjestö
Suomen siivoustekninen liitto ry
Suomen Veneilyliitto - Finlands Båtförbund ry
Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC rf
Teolliset muotoilijat TKO ry
Tieteellisten seurain valtuuskunta
Tulevaisuuden tutkimuksen seura
Töölö-Seura ry
Uudenmaan ympäristönsuojelupiiri ry
Vuosaaren paikallisagendaryhmä
Yhdessäkasvun Sillanrakentajat ry
Yhteiskuntasuunnittelun seura YSS ry.
Maanomistajain Liitto ry.
Suomen Lääkäriseura Duodecim
Suomen Palopäällystöliitto
Suomen Pankkiyhdistys

AGENDA 21

HELSINKI

**Helsingin paikallisagenda 21
yhteystiedot:**

PL 500, 00099 Helsingin kaupunki
Puhelin (09) 73121*
Fax (09) 7312 2932
Sähköposti: paikallisagenda21@hel.fi
Kotisivut: www.hel.fi/ymk/agenda21.htm